

רודולף שטיינר

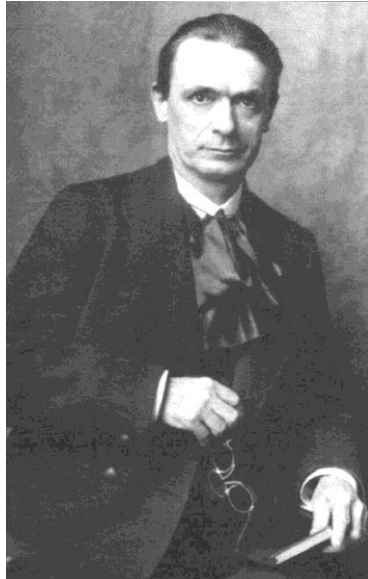
מחזור השנה

[הוצאת בדולח](#) מקדישה, ללא תמורה, את התרגום לעברית של ספר זה לקהל קוראות וקוראי ספרות אנתרופוסופית על מדע הרוח מייסודו של רודולף שטיינר.

אפשר להעבירו הלאה, ללא תמורה.

פניות באימייל לכתובת bdolah.books@gmail.com

קובץ זה אינו למכירה ו/או למסחר בכל דרך שהיא.

"...כך הדבר שבמחזור הנוכחי של אבולוציית האדמה – מאז השליש האחרון של המאה התשע-עשרה – מן המרומים הרוחניים בא לעזרת הנפש האנושית היורדת כוח-מיכאל, שבעוד נשימת האדמה זורמת חזרה אל תוך האדמה עצמה, הוא נאבק עם הדרקון, עם אהרימן... אנו יכולים לומר שעד כה, חג-מיכאל היה חג של איכרים... חג של אנשים פשוטים. אך, ברגע בו תובן המשמעות של תהליך הנשימה השנתי אשר מתרחש בין האדמה והקוסמוס, חג-מיכאל יקבל יותר ויותר צורה של תוספת ממשית מאוד לחג-הפסחא. כי, המין האנושי, אשר יבין שוב את החיים הארציים גם במובן רוחי, יצטרך בסופו של דבר לחשוב בדרך הזאת..."

(מתוך: מחזור השנה, הרצאה 1)

- רודולף שטיינר -

THE CYCLE OF THE YEAR

By Rudolf Steiner

GA 223a

תרגום מאנגלית ועריכה: מוריס איטח

מהדורה ראשונה 2024

אין לשכפל, להעתיק, לצלם, להקליט, לתרגם, לאחסן במאגר מידע, לשדר או לקלוט בכל דרך או בכל אמצעי אלקטרוני, אופטי או מכני או אחר – כל חלק שהוא מהחומר שבספר זה. שימוש מסחרי מכל סוג שהוא בחומר הכלול בספר זה אסור בהחלט אלא ברשות מפורשת בכתב מהמו"ל.

© כל הזכויות למהדורה העברית שמורות 2024 לבדולח הוצאה לאור

ת.ד. 558 פתח-תקווה 4910402

email: bdolah.books@gmail.com

תוכן עניינים

[הרצאה 1](#). דורנאך, 31 במרס 1923

[הרצאה 2](#). דורנאך, 1 באפריל 1923

[הרצאה 3](#). דורנאך, 2 באפריל 1923

[הרצאה 4](#). דורנאך, 7 באפריל 1923

[הרצאה 5](#). דורנאך, 8 באפריל 1923

הרצאה 1

דורנאך, 31 במרס 1923

בזמנים שבהם חגי השנה החשובים קרבים לנפשנו, טוב להציב שוב ושוב בפני עיננו הפנימית, מתוך קשרים רוחיים-קוסמיים, את משמעותם. וברצוני לעשות זאת על-ידי כך שאציב לפניכם כיצד, תחת ההשפעה של תובנות רוחיות ולאורך עידנים ארוכים, חגי השנה התפתחו בהדרגה מתוך הרכבה של האדמה. אם אנו מסתכלים באדמה ובמאורעותיה מהיבט כזה, עלינו להבהיר שאיננו יכולים לחשוב על האדמה כאוסף גרידא של מינרלים וסלעים, כפי שנעשה על-ידי המינרלוגיה והגיאולוגיה, אלא עלינו להתייחס אליה דווקא כאורגניזם חי ומונפש, אשר מוציא צמחים, בעלי-חיים ואת הישות הפיסית של האדם מתוך כוחותיה הפנימיים. אם כך, מה שאציג עתה, יתקבל בהסכמה.

אתם יודעים שהאדמה, עם כל הישויות המשתייכות אליה – קחו בחשבון רק את הצמחייה המכסה את האדמה – משנה לגמרי את חזותה במהלך השנה, משנה כל מה שעמו היא מסתכלת במרחב הקוסמי כמו עם הפיסיוגנומיה, כביכול. לאחר שנה, האדמה מגיעה תמיד בערך לאותה נקודה, למראה שהיה לה שנה קודם לכן. עליכם רק לחשוב על הדרך שבה כמעט כל דבר הקשור לתנאי מזג-האוויר, לנביטת הצמחים, להופעתם של יצורים של בעלי-חיים – כיצד ביחס לכל זה, האדמה הגיעה שוב בחודש מרס 1923, בערך לאותה נקודה של התפתחות בה היא ניצבה בחודש מרס של שנת 1922.

היום, בכוונתנו להתייחס למחזור זה של האדמה כסוג של נשימה עצומה שהאדמה מבצעת ביחס לקוסמוס שמסביב. ביכולתנו להתייחס לתהליכים נוספים המתרחשים על האדמה וסביבה כתהליכי נשימה מסוג מסוים. אנו אף יכולים לדבר על נשימה יומית של האדמה. אבל, היום ברצוננו להציב בפני עיננו הפנימית את המחזור השנתי, באופן כללי, כתהליך נשימה עצום של האדמה, שבו כמובן אין מדובר בשאיפת ונשיפת אוויר, אלא דווקא באותם כוחות הנמצאים בפעולה בצמחייה, אותם כוחות אשר מוציאים את הצמחים מתוך האדמה באביב ואשר נסוגים חזרה אל תוך האדמה בסתיו, הגורמים לצמחים הירוקים לנבול ולבסוף לגרום לעצירת צמיחתם.

נאמר זאת שוב, אין מדובר בנשימת אוויר, אלא בשאיפת-נשיפת כוחות, שעליהם נקבל מושג חלקי אם נפנה את תשומת-לבנו לצמיחת הצמחים במהלך השנה. היום, בכוונתנו להציב את תהליך הנשימה השנתי של האדמה בפני נפשנו.

הבה נסתכל תחילה באדמה בזמן מפנה-השמש בחורף, בשליש האחרון של חודש דצמבר, על-פי החישוב הנוכחי שלנו. בזמן זה, אנו יכולים להשוות את נשימת האדמה לנשימת הריאות של אדם כאשר הוא שואף אוויר והוא פועל עליו בתוכו, כלומר כאשר הוא מחזיק את נשימתו בתוכו. באותה דרך, האדמה

מחזיקה בתוכה את אותם כוחות שעליהם דיברתי ככוחות אשר נשאפים-פנימה וננשפים-החוצה. בסוף חודש דצמבר, היא מחזיקה את הכוחות הללו. ואת המתרחש אז על האדמה, ביכולתי לצייר באופן סכמתי בדרך הבאה:

הבה נחשוב על זה (אדום) כמייצג את האדמה. כמובן, אנו יכולים להתייחס לחלק אחד בלבד של האדמה, בהקשר עם נשימה זו. עלינו לקחת בחשבון את אותו חלק שבו אנו עצמנו שוכנים; התנאים, כמובן, הפוכים בצד הנגדי של האדמה. עלינו לדמות לעצמנו את נשימת האדמה בדרך כזו שבאזור אחד יש נשיפה-החוצה ובצד הנגדי שאיפה-פנימה; אך, היום איננו צריכים להתייחס לזה.

הבה נדמה לעצמנו את עונת השנה בחודש דצמבר. הבה נדמה לעצמנו את אשר אני מצייר כאן בצהוב כנשימה המוחזקת באזורנו. בסוף חודש דצמבר, האדמה שאפה-פנימה באופן מלא והיא מחזיקה בתוכה את הכוחות שעליהם דיברתי זה עתה. היא שאפה לגמרי לתוך היסוד הנפשי שלה, כי הכוחות שעליהם דיברתי הם היסוד הנפשי של האדמה. היא שאפה אותם באופן מלא, בדיוק כמו אדם אשר שואף פנימה אוויר, מחזיק אותו כולו בתוכו.

זהו הזמן שבו, מסיבות טובות, התרחשה לידתו של ישוע, כי ישוע נולד מתוך כוח-האדמה הכולל את היסוד הנפשי כולו של האדמה בתוכו. בזמנה של מיסטריות גולגתא, המתקדשים שעדיין היו ראויים להתקדשות הקדומה ייחסו משמעות עמוקה להשקפה אשר הציבה את לידתו של ישוע בדיוק בנקודה זו של שאיפה-פנימה ארצית והחזקת הנשימה.

המתקדשים הללו אמרו משהו כזה: "בימי-קדם, כאשר אתרי ההתקדשות שלנו היו מוצבים בתרבויות הכלדיות והמצריות, כאשר הייתה שאיפה לדעת מה היה לאותה ישות המייצגת את ישות-השמש הנשגבה לומר לאנושות הארצית, נוצרה אידיאה של המסר שלו, לא על-ידי הסתכלות ישירה באור-השמש בכל רוחניותו, אלא דווקא על-ידי התבוננות בדרך שבה אור-השמש הוקרן חזרה על-ידי הירח." וכאשר המבט הופנה לעבר הירח, הם ראו – בראייה רוחית – יחד עם אור-הירח הזורם, את התגלות רוח-היקום. ומשמעותה של התגלות זו התגשמה בדרך חיצונית יותר כאשר הם התייחסו לקונסטלציה של הירח בהקשר עם כוכבי-הלכת וכוכבי-השבת.

בדרך זו, מיקום הכוכבים, במיוחד בהקשר עם אור-הירח הזורם מטה, נבחן במהלך שעות הלילה במיסטריות הכלדיות ועוד יותר במיסטריות המצריות. כפי שאדם כיום קורא את משמעותן של אותיות הרשומות על דף נייר, באותם ימים המשמעות נקראה בהקשר של מזל טלה או מזל שור של ונוס או השמש עצמה, לאור-הירח הזורם. מהדרך שבה הקונסטלציות והכוכבים עמדו בהקשר הדדי, במיוחד מהדרך שבה הם הונחו על-ידי אור-הירח, שם נקרא מה שהיה לשמים לומר לאדמה. הכול בוטא במילים. ובהתאם למשמעות הדברים אשר בוטאו במילים, המתקדשים הקדומים חיפשו אחר מה שהיה לאותה ישות, שמאוחר יותר כונתה הכריסטוס, לומר לאדם הארצי. הם שאפו לפרש את מה שנמסר על-ידי הכוכבים ביחס לירח ולהחילו על החיים הארציים.

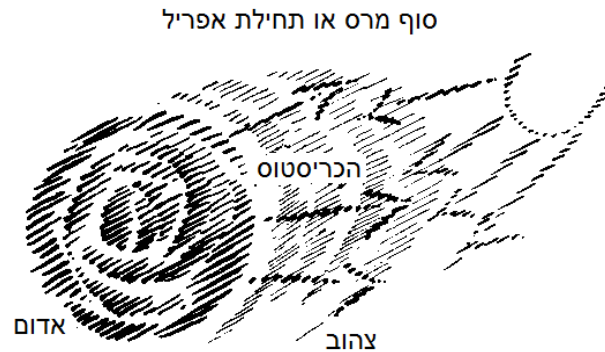
אבל, עתה, בד בבד עם התקרבותה של מיסטריות גולגתא, הטבע כולו של המיסטריות עבר דרך מה שביכולתי לכנות מטמורפוזה נפשית-רוחית עצומה. אז, המתקדשים הזקנים ביותר אמרו לתלמידיהם: "קרב הזמן שבו קונסטלציות הכוכבים לא תהיינה עוד קשורות לאור-הירח הזורם. היקום ידבר באופן שונה לאדם הארצי בעתיד. את אור-השמש מוכרחים לראות ישירות. מבטו הרוחי של הרואה הרוחי יוסב בהכרח מהתגלויות הירח להתגלויות השמש."

התורות אשר ניתנו במיסטריות עשו רושם עמוק על אותם בני-אדם שבזמנה של מיסטריות גולגתא עדיין דורגו כמתקדשים מן המסדר העתיק. ומנקודת-מבט זו שהמתקדשים הללו יצרו את שיפוטם על מיסטריות גולגתא. אך, באותו זמן, הם אמרו: "איזשהו מאורע על האדמה מוכרח להתרחש, אשר יוכל לגרום למעבר הזה מהתמצאות ירחית להתמצאות שמשית." – בדרך זו שהמשמעות הקוסמית של לידת ישוע עלתה בתוכם.

הם ראו את לידת ישוע כמשהו אשר נתן את האימפולס מתוך עצם האדמה עצמה, לא להתייחס עוד לירח כשליט, כביכול, של תופעות שמימיות, אלא דווקא לשמש עצמה. – "המאורע אשר יגרום זאת", כך הם אמרו לעצמם, "מוכרח להיות מסוג בלתי-רגיל." וטבעו של מאורע בלתי-רגיל זה מסר להם את סודו בדרך הבאה: הם החלו להבין את משמעותו הפנימית של מאורע האדמה אשר התרחש בשליש האחרון של חודש דצמבר, המאורע שאנו מכנים כיום, **חג-המולד**. הם אמרו לעצמם: "עתה, הכול מוכרח להיות קשור לשמש." – אך, השמש תוכל להפעיל את כוחה על האדמה רק לאחר שהאדמה תנשוף את כוחותיה החוצה. בתקופת חג-המולד, היא שאפה אותם פנימה; היא מחזיקה את נשימתה. אילו ישוע היה נולד באותו זמן, הוא היה נולד בזמן שבו האדמה לא דיברה, במובן מסוים, עם השמים, זמן שבו האדמה התגלגלה די לבדה במרחב הקוסמי, כאשר היא אינה נושפת-החוצה את נשימתה אשר צריכה לנבוע ולהשתזר על-ידי כוח השמש, על-ידי אור-השמש. באותו זמן, האדמה לא הגישה את ישות-הנפש שלה לקוסמוס; היא הסיגה את ישות-הנפש שלה לתוכה, שאבה אותה פנימה. ישוע נולד על האדמה בזמן שבו האדמה הייתה לבדה עם עצמה, מבודדת, כביכול, מן הקוסמוס.

נסו לחוש לעצמכם את הרגש-התפיסה הקוסמיים, הטמונים בבסיסה של שיטת הערכה זו!

עתה, הבה נמשיך לעקוב אחר האדמה במהלך השנתי שלה. הבה נעקוב אחריה עד לזמן שבו אנו נמצאים עתה, בערך בזמן השוויון יום-לילה באביב, בסוף חודש מרס. אז, יהיה עלינו לדמיין לעצמנו את הסיטואציה בדרך הבאה:

האדמה (אדום) נשפה-החוצה; הנפש, חצייה עדיין באדמה, אך האדמה נשפה אותה החוצה; כוחות-הנפש הזורמים נמזגים החוצה בקוסמוס. בעוד שמאז חודש דצמבר, הכוח של אימפולס-הכריסטוס היה קשור קשר קרוב לאדמה, עם היסוד הנפשי של האדמה, אנו מגלים עתה שאימפולס-כריסטוס זה, יחד עם היסוד הנפשי הזורם החוצה, מתחיל לקרונ סביב האדמה (חיצים). מה שכאן כנפש-האדמה החדורה-בכריסטוס, זורם אל תוך המרחב הרוחי-קוסמי, יש להתייחס אליו עתה עם הכוח של אור-השמש עצמו. ואז, עולה התמונה המנטלית הבאה: בעוד שבחודש דצמבר, הכריסטוס הסיג את היסוד הנפשי של האדמה אל תוך פנים האדמה כדי להתנתק מהשפעות קוסמיות, עתה, עם הנשיפה-החוצה של האדמה, הוא מתחיל לתת לכוחותיו לנשוף החוצה, להתרחב, כך שיקלטו את כוחות-השמש אשר קורנים לעברו. והתרשים הסכמתי שלנו יהיה נכון אם נציג את כוח-השמש (צהוב) כמתאחד עם כוח-הכריסטוס הקורן מן האדמה. הכריסטוס מתחיל לפעול יחד עם כוחות-השמש בתקופת הפסחא; לפיכך, חג-הפסחא מתקיים בזמן הנשיפה-החוצה של האדמה. אבל, מה שמתרחש, אין לקשור לאור המוחזר מן הירח; יש לקשור אותו לשמש.

זהו המקור לקביעת מועד חג-הפסחא כיום א' הראשון לאחר ירח מלא אשר בא לאחר יום השוויון יום-לילה באביב. ומי שרגיש לדברים מן הסוג הזה, יאמר לעצמו ביחס לתקופת חג-הפסחא: "אילו הייתי מאחד את עצמי עם כוח-הכריסטוס, גם נפשי הייתה זורמת-החוצה אל המרחבים הקוסמיים יחד עם הכוח הנושף-החוצה של נפש-האדמה והיא הייתה קולטת את כוח-השמש, שהכריסטוס מביא עתה לנפשות האנושיות מן האדמה, בעוד שלפני מיסטריות גולגתא הוא הביא אותו מן הקוסמוס."

אבל, כאן נכנס משהו אחר. כאשר החגים נוסדו באותם זמנים שבהם מה שהיה חשוב על האדמה יוחס לאור-הירח הזורם, זה נעשה אך ורק בהתאמה עם מה שאפשר היה לראות במרחב: מה היה הקשר של הירח לכוכבים. כוונת הלוגוס, אשר נכתבה על ידו במרחב, פוענחה כדי לקבוע את החגים. אבל, אם

תתייחסו לקביעת חג-הפסחא כפי שיש לנו אותו כיום, תראו שהוא נוסד על-פי המרחב רק עד לנקודה מסוימת, אותה נקודה שבה אנו מדברים על ירח מלא לאחר תחילת האביב. עד כאן, הכול מרחבי, אך אנו מתחילים מהמרחב כאשר אנו מתייחסים ליום א' הראשון לאחר ירח מלא באביב. יום א' זה מוגדר, לא מבחינה מרחבית, אלא על-פי הדרך שבה הוא ניצב במחזור השנה, כיצד הוא ניצב במחזור ימי-השבוע, בו לאחר יום שבת מופיעים יום ראשון, יום שני, יום שלישי, יום רביעי, יום חמישי, יום שישי ושוב יום שבת, תמיד ברצף תקופתי. אנו יוצאים מן המרחב כאשר אנו עוברים מן הסידור המרחבי של קונסטלציות ירח למהלך הזמני במחזור השנתי של ימי ראשון בשבוע.

כך, במיסטריות העתיקות, עדיין אפשר היה לקלוט באמצעות הרגש שקביעת מועדי החגים הייתה קשורה קודם לכן למרחב הקוסמי, אבל עם מיסטריות גולגתא הייתה התקדמות ממרחב קוסמי לזמן קוסמי, שלכשעצמו לא היה קשור עוד למרחב הקוסמי. מה שהיה קשור לרוח התנתק, כביכול, מן המרחבי הטהור. זו הייתה 'טלטלה' רבת-עוצמה של המין האנושי ביחס לרוח.

אם נמשיך הלאה בהתבוננותנו בתהליך הנשימה של האדמה במהלך מחזור השנה, נמצא את האדמה בחודש יוני במצב שלישי. במקום זה, בו אנו מתבוננים, האדמה נשפה עד הסוף. היסוד הנפשי כולו של האדמה נמזג במרחב הקוסמי; הוא נמסר למרחב הקוסמי והוא מספיג את עצמו בכוחות השמש והכוכבים. הכריסטוס, אשר מחובר עם היסוד הנפשי של האדמה, מאחד עתה את כוחו גם עם הכוחות של הכוכבים והשמש, הגועשים שם ביסוד הנפשי אשר נמסר לכוליות הקוסמית. זהו יום יוחנן-הקדוש – אמצע-הקיץ. האדמה נשפה-החוצה עד הסוף. בפיוגנומיה החיצונית שלה, שעמה היא מסתכלת ביקום, היא מגלה לא את כוחה הטבוע בה כפי שעשתה בזמן מפנה-השמש בחורף; תחת זאת, האדמה מגלה על פני השטח שלה את הכוחות המשתקפים של הכוכבים, של השמש, של כל מה שנמצא בקוסמוס שמחוצה לה.

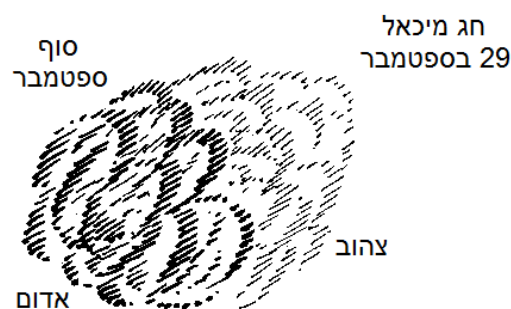

המתקדשים הקדומים, במיוחד אלו באזורים הצפוניים של אירופה, חשו באופן חי ביותר את המשמעות והרוח הפנימיות של הזמן הזה שהינו חודש יוני שלנו. בזמן הזה, הם חשו שנפשם, יחד עם נפש-האדמה, נמסרות למרחבים הקוסמיים. הם חשו את עצמן חיות, לא בתחום הארצי, אלא דווקא במרחקים הקוסמיים. אכן, הם אמרו לעצמם את הדברים הבאים: "אנו חיים עם נפשנו במרחבים הקוסמיים.

אנו חיים עם השמש, אנו חיים עם הכוכבים. וכאשר אנו מפנים את מבטנו לעבר האדמה אשר מילאה את עצמה בצמחים נובטים וצומחים, אשר הביאה בעלי-חיים מסוגים שונים, אז אנו רואים בצמחים הנובטים והצומחים, בצבעים הקורנים של הפרחים; אנו רואים בחרקים המעופפים והזוחלים פה ושם, בציפורים עם נוצותיהן הססגוניות אשר עפות באוויר; אנו רואים מבהיק חזרה מן האדמה, כאילו משתקף, מה שאנו מכניסים אל תוך נפשנו בדיוק כאשר אנו עוזבים את האדמה ומתאחדים עם הנשיפה-החוצה של האדמה כדי לחיות עם הקוסמוס במקום עם האדמה. מה שמופיע במרחב העולם אשר נובט וצומח מתוך האדמה באלפי אלפים של צבעים – הוא מאותו טבע. אלא שזו השתקפות בלבד, כוח הקורן חזרה, בעוד שאנו נושאים בנפשנו האנושית את הכוח המקורי עצמו."

זה היה הרגש של אותם בני-אדם אשר קיבלו השראה מתוך אתרי המיסטריות, אותם בני-אדם אשר הבינו במיוחד את חג מפנה-השמש בקיץ; וכך, אנו רואים שחג יוחנן-הקדוש נקבע בזמנה של הנשיפה-החוצה העצומה של האדמה אל תוך הקוסמוס.

אם נמשיך לעקוב אחר תהליך נשימה זה, נגיע לבסוף לשלב אשר מתחיל בסוף חודש ספטמבר. הכוחות הננשפים-החוצה מתחילים את תנועתם חזרה; האדמה מתחילה שוב לשאוף-פנימה. נפשה של האדמה אשר נמזגה בקוסמוס, נסוגה עתה, פעם נוספת, אל פנים האדמה. נפשות אנושיות קולטות את השאיפה הזאת פנימה של היסוד הנפשי של האדמה, בין אם בתת-מודע שלהן או ברשמים של הראייה הרוחנית שלהן, כתהליכים שלהן. אותם בני-אדם אשר קלטו השראות מידיעה של התקדשות של הדברים הללו היו יכולים לומר לעצמם בסוף חודש ספטמבר: "מה שהקוסמוס נתן לנו ומה שהתאחד עם הכוח הנפשי שלנו על-ידי אימפולס-הכריסטוס – לזה אנו מאפשרים עתה לזרום חזרה אל תוך התחום הארצי, אל תוך אותה ספירה ארצית שלאורך הקיץ שימשה כהשתקפות בלבד, כסוג של ראי ביחס לקוסמוס החוץ-ארצי."

אבל, לראי יש תכונה שאינה מאפשרת לדבר כלשהו העומד מולו לעבור דרכו. היות שהאדמה היא ראי של הקוסמוס בקיץ, הרי שבטבעה הפנימי היא גם אטומה, בלתי-חדירה על-ידי השפעות קוסמיות ולכן, במהלך הקיץ, בלתי-חדירה על-ידי אימפולס-הכריסטוס (ראה תרשים). בזמן הזה, אימפולס-הכריסטוס צריך לחיות בנשיפה. ברם, הכוחות האהרימניים מתבססים בחוזקה באדמה זו אשר נעשתה לא כפופה

להשפעתו של אימפולס-הכריסטוס. וכאשר הישות האנושית חוזרת שוב עם הכוחות שהיא הכניסה אל תוך נפשה דרך הנשיפה-החוצה של האדמה – כולל כוחות-הכריסטוס – היא משתקעת באדמה שעברה אהרימניזציה.

ברם, כך הדבר שבמחזור הנוכחי של אבולוציית האדמה – מאז השליש האחרון של המאה התשע-עשרה – מן המרומים הרוחיים בא לעזרת הנפש האנושית היורדת **כוח-מיכאל**, שבעוד נשימת האדמה זורמת חזרה אל תוך האדמה עצמה, הוא נאבק עם הדרקון, עם אהרימן.

זה כבר נחזה מראש באופן נבואי על-ידי אלה במיסטריות העתיקות אשר הבינו את מהלך השנה באופן רוחי. הם ידעו שלגבי תקופתם, עדיין לא התקרבה המיסטריה אשר הייתה מגלה את מיכאל בא לעזרתן של הנפשות האנושיות היורדות. אך, הם ידעו שכאשר הנפשות תיוולדנה שוב ושוב, כוח-מיכאל זה ייכנס, יבוא לעזרתן של הנפשות האנושיות הארציות. זו הייתה המשמעות שהם ראו במחזור השנה.

לפיכך, מתוך חכמה עתיקה זו תמצאו רשום בלוח-השנה בתאריך 29 בספטמבר, ימים ספורים לאחר השוויון יום-לילה בסתיו – את **יום-מיכאל**, **חג-מיכאל**. וחג-מיכאל הינו, עבור אנשי-הכפר הפשוטים, זמן חשוב ביותר. אך, בשל מיקומו במחזור השנה, חג-מיכאל הינו זמן חשוב גם עבור אלה הרוצים לתפוס את המשמעות כולה של תקופת-אדמה הנוכחית שלנו. אם ברצוננו לתפוס את מקומו בתקופה הנוכחית עם התודעה הנכונה, הרי שעלינו להבין שבשליש האחרון של המאה התשע-עשרה, כוח-מיכאל פתח במאבק עם הדרקון, עם הכוחות האהרימניים, בדיוק בדרך הנחוצה בזמננו. ועלינו להכניס את עצמנו אל תוך כוונה זו של אבולוציה ארצית ואנושית על-ידי נטילת חלק באופן הנכון עם תודעתנו במאבק רוחי-קוסמי זה.

אנו יכולים לומר שעד כה, חג-מיכאל היה חג של איכרים – אתם מכירים את המובן שבו אני משתמש במילה – חג של אנשים פשוטים. אך, ברגע בו תובן המשמעות של תהליך הנשימה השנתי אשר מתרחש בין האדמה והקוסמוס, חג-מיכאל יקבל יותר ויותר צורה של תוספת ממשית מאוד לחג-הפסחא. כי, המין האנושי, אשר יבין שוב את החיים הארציים גם במובן רוחי, יצטרך בסופו של דבר לחשוב בדרך הזאת.

כאשר הנשיפה-החוצה בקיץ התרחשה, האדמה עברה אהרימניזציה. אבוי אם ישוע היה נולד באדמה זו שעברה אהרימניזציה! לפני שהמחזור מסתיים שוב וחודש דצמבר מתקרב, הגורם ללידת אימפולס-הכריסטוס באדמה המונפשת, הנפש מוכרחה להיטהר על-ידי כוחות רוחיים, מהדרקון, מהכוחות האהרימניים. והכוח המטהר של מיכאל, אשר מכניע את הכוחות האהרימניים הרעים, מוכרח להתאחד, מחודש ספטמבר עד חודש דצמבר, עם השאיפה-פנימה של האדמה, כך שחג-המולד יתקרב בדרך הנכונה ולידת אימפולס-הכריסטוס תתרחש באופן הנכון, כדי שהוא יבשיל עד תחילת הנשיפה-החוצה בתקופת חג-הפסחא.

לכן, ביכולתנו לומר: "בחג-המולד, האדמה הכניסה לתוכה את היסוד הנפשי שלה, האדמה הכניסה לתוכה את ישות-הנפש שלה בנשימה השנתית העצומה. ביסוד זה של נפש-האדמה, אשר הוכנס אל תוך

האדמה, נולד אימפולס-הכריסטוס בפנימיות האדמה. לקראת האביב, הוא זורם החוצה אל תוך הקוסמוס עם הנשיפה-החוצה של האדמה. הוא רואה את עולם הכוכבים ומתחיל פעולה הזדית עמו, אך בדרך כזו שהקשר שלו לכוכבים אינו עוד קשר של מרחב, אלא קשר של זמן, כך מה שהינו זמני מופק ממה שהינו מרחבי."

חג-הפסחא מתקיים ביום א' הראשון לאחר ירח מלא באביב. עם הנשיפה המלאה החוצה, האדם מתעלה עם ישות-הנפש שלו אל העולם הקוסמי, ממלא ומספיג את עצמו בתכונת הכוכבים, שואף את נשימת הקוסמוס עם נשימתו הארצית, ובכך הוא ממלא את עצמו ברוח חג-הפסחא, וביום יוחנן-הקדוש הוא חדור באופן חזק ביותר במה שהוא התחיל להחדיר לתוכו בחג-הפסחא. לאחר מכן, עליו לשוב אל האדמה, עם נפש-האדמה וישות-הנפש שלו, אך הוא תלוי בכך שמיכאל יעמוד לצדו, כך שיוכל לחדור את העולם הארצי באופן הנכון לאחר שהיסוד האהרימני הוכרע על-ידי כוחות-מיכאל.

ועוד, עם כוחה של השאיפה-פנימה, היסוד הנפשי של האדמה נכנס אל תוך האדמה עצמה, עד לזמן חג-המולד. והיום, אנו חוגגים את חג-המולד באופן הנכון כאשר אנו אומרים לעצמנו: "מיכאל טיהר את האדמה, כך שלידת אימפולס-הכריסטוס תוכל להתרחש בחג-המולד באופן הנכון."

אז, הזרימה-החוצה אל תוך הקוסמוס מתחילה שוב. בזרימה זו החוצה, הכריסטוס לוקח עמו את מיכאל כדי שמיכאל יוכל לאסוף שוב עבורו מתוך הקוסמוס, את אותם כוחות שבהם השתמש במאבקו בכוחות האהרימניים הארציים. בחג-הפסחא, מיכאל מתחיל שוב להשתקע בעולם הקוסמי, והוא שזור עם הקוסמוס בצורה חזקה ביותר ביום יוחנן-הקדוש.

ואדם בהווה, אשר מבין במובן הנכון את מה שמאחד אותו כאדם עם מה שהינו ארצי, אומר לעצמו: "מתחיל עבורנו העידן שבו אנו רואים את אימפולס-הכריסטוס באופן הנכון, כאשר אנו יודעים שהוא מלווה במהלך השנה על-ידי כוח-מיכאל; כאשר אנו רואים את הכריסטוס זורם מטה אל תוך הארצי ומתרומם אל הקוסמוס, מלווה על-ידי מיכאל, שפעם אחת נאבק בארצי ופעם אחרת אוסף כוחות עבור המאבק במרחבים הקוסמיים." (ראה תרשים).

במחשבה על חג-הפסחא, יש לנו תמונה בעלת חשיבות גדולה ביותר, אשר הושתלה בהוויית-הקיום של האדמה כדי לגרום להארה; כלומר, התמונה של הכריסטוס העולה מהקבר בניצחון על המוות. בתקופתנו, נוכל לתפוס את המחשבה הזאת על חג-הפסחא באופן הנכון רק אם נבין שמוכרחים אנו לצרף אליו היום, לימינו של כריסטוס ישוע, את ישותו של מיכאל. כי, בעוד הכוח של נשימת האדמה נשזר עם כוח-הכריסטוס במהלך תהליך הנשימה של האדמה במהלך מחזור השנה, מיכאל מלווה את הכריסטוס.

אם אנחנו, כבני-אדם של האדמה, מבינים כיצד לעורר לחיים את מחשבת הכריסטוס בתוכנו בכל אחד מארבעת החגים החשובים של השנה, כולל חג-הפסחא, כפי שאכן מוכרחים אנו לעשות, אז עלינו להיות מסוגלים להציב את המחשבה הזאת באופן הנכון ובתודעה מלאה בתקופה **נוכחית** זו. התקווה אשר הייתה ממוקדת בביאתו של כוח-מיכאל בשירות כוח-הכריסטוס, המריצה את אלה המבינים את אימפולס-הכריסטוס באופן הנכון עד לתקופתנו.

מתייצבת בפנינו החובה, במיוחד בעידן המודרני, שנמלא את עצמנו באימפולס-הכריסטוס במובן של **מחשבת מיכאל** אשר הושתלה באבולוציה האנושית, בדרך שהסברתי לעתים קרובות.

הרצאה 2

דורנאך, 1 באפריל 1923

מתוך ההיבט האזוטרי של מחשבת חג-הפסחא, רציתי לדבר על הדרך שבה, כאשר מהלך הטבע חדור ברוח, מן ההכרח שחג בסתיו יתווסף לחגי השנה. הוא צריך להיות סוג של חג-מיכאל, עומד ביחס לשוויון יום-לילה בסתיו, בערך באותה דרך שבה חג-המולד עומד ביחס למפנה-השמש בחורף, חג-הפסחא לשוויון יום-לילה באביב, וחג יוחנן-הקדוש – למפנה-השמש בקיץ.

ברצוני לנסות לקרב אליכם יותר את מחשבת חג-הפסחא ההולמת לעידן הנוכחי, במיוחד בתוכן הרגש שלה, כך שמחר אוכל להציג בפניכם את המשמעות כולה של התבוננות זו.

כאשר אנו חוגגים את חג-הפסחא בימינו, כאשר אנו מסתכלים סביבנו בתודעת האנושות המודרנית ואנו כנים עם עצמנו, עלינו להודות בכך שמחשבת חג-הפסחא הינה למעשה אמיתית במידה מועטה מאוד עבור החלק הארי של האנושות! במה תלויה האמת של מחשבת חג-הפסחא? האמת תלויה ביכולתו של האדם לקשור למחשבה זו תמונה מנטלית המציגה את ישות-הכריסטוס כמי שעבר דרך המוות, הכניע את המוות ואז לאחר שעבר את המוות ואת התחייה אשר באה אחריו, הוא התאחד עם המין האנושי כך שעדיין היה יכול למסור התגלויות לאלה שקודם לכן היו תלמידיו, השליחים. אלא שמחשבת התחייה הלכה ודעכה יותר ויותר, בעוד שהכריסטיאניות הייתה בראשיתה היא הייתה מלאת-חיים כל-כך שדבריו של פאולוס יכלו להישמע לאורך עידנים מאז תקופה זו: **וְאֵם הַמְּשִׁיחַ לֹא קָם, ... גַּם אֲמוֹנְתְּכֶם הֶבְלָה.**¹

פאולוס קשר כאן את הכריסטיאניות ישירות למחשבת חג-הפסחא, כלומר למחשבה של התחייה. בני-אדם אשר התחנכו על-פי שיטת החינוך בימינו, מכנים את התחייה, נס וככזו היא מסולקת מן התחום של מה שהינו או יכול להיות מציאות. כך שעבור כל אלה שאינם יכולים עוד לחדור את מחשבת התחייה, חג-הפסחא רק משקף מנהג קדום, כפי שקורה עם יתר החגים הכריסטיאניים. במהלך השנים, הזכרנו זאת מנקודות-מבט שונות מאוד.

תחילה, המין האנושי יצטרך לרכוש מחדש ידיעה של עולם הרוח לכשעצמו, כדי להבין מאורעות שאינם משתייכים לתחום המציאות החושית; ויש להתייחס למה שקשור למחשבת התחייה כמאורע כזה. אז, יתאפשר למחשבת חג-הפסחא להתמלא שוב חיים, דבר שלא יתכן עבור אנושות אשר מורידה את התחייה לתחומם של נסים לא-ממשיים.

¹ הראשונה אל הקורנתים, פרק ט"ו, פסוק 14.

מחשבת חג-הפסחא הופיעה באותן תקופות של המין האנושי שבהן עדיין היו שרידים של ידיעה אנושית פרימיטיבית עתיקה של עולם הרוח. אנו יודעים שבתחילת אבולוציית-אדמה של האנושות לאדם הייתה ראייה רוחית אינסטינקטיבית מסוימת שבאמצעותה הוא היה יכול לראות נצנוצים של עולם הרוח אשר הובילוהו לראות את העולם הזה כתקף במידה שווה כמו העולם החושי-פיסי. הראייה הרוחית האינסטינקטיבית המקורית אבדה לאנושות הארצית. אך, בשלוש המאות הראשונות של העידן הכריסטיאני, שרידיה האחרונים לפחות, עדיין היו קיימים. לפיכך, במאות הללו, הבנה מסוימת של מחשבת חג-הפסחא המבוססת על תבונה אנושית עתיקה, עדיין הייתה יכולה להשתרש.

הבנה מן הסוג הזה קתה במאה הרביעית, כאשר החלה ההכנה למה שהיה צריך לבוא לידי ביטוי מלא מאז השליש הראשון של המאה החמש-עשרה; כלומר, חיי-האדם במחשבות מופשטות, מתות, אשר הזכרנו לעתים קרובות. במחשבות מופשטות, מתות אלו, שבהן מדעי הטבע מגיעים לגדולתם, מחשבת חג-הפסחא מתה במהרה. כיום, הגיע הזמן שבו היא מוכרחה להתעורר שוב כמחשבה חיה. אך, כדי להתעורר, היא מוכרחה לעבור ממצב של מוות למצב של חיים.

מה שהינו חי מאופיין מעצם העובדה שהוא מציע משהו שונה מאשר את עצמו מתוך עצמו. במאות הכריסטיאניות המוקדמות, כאשר מחשבת חג-הפסחא התפשטה בממלכת הכריסטיאניות, הרוחניים בין בני-האדם היו עדיין רגישים לחוות באופן פנימי משהו רב-עוצמה כאשר הם דימו לעצמם את הקבר של הכריסטוס ובעודו עולה מן הקבר, זוהי אותה ישות אשר הייתה מאוחדת עתה עם המין האנושי. בני-האדם הרוחניים יכלו לחוות בכוח פנימי גדול את אשר הופיע בפני נפשם בתמונה רבת-עוצמה זו. והתנסות פנימית זו הייתה ממשות בחיי-הנפש האנושיים.

רק מה שהינו ממשות בחיי-הנפש האנושיים שהנפש אוחדת בו באמת, בדיוק כפי שהחושים אוחדים בעולם החושים החיצוני. בני-האדם מן המאות המוקדמות חשו שהם עברו טרנספורמציה כתוצאה מכך שראו את מאורע המוות של הכריסטוס ותחייתו. הם חשו שחזיון זה ביצע טרנספורמציה בנפשם, כפי שאדם חש שהוא עובר שינוי על-ידי מאורעות פיסיים במהלך חייו על האדמה.

הישות האנושית עוברת שינוי בערך בגיל שבע עם התחלפות השיניים ושוב בערך בגיל ארבע-עשרה או חמש-עשרה עם התחלת הבגרות המינית. אלו הם שינויים גופניים. בהתבוננות במחשבת חג-הפסחא, הכריסטיאנים הקדמונים חשו שהם עברו טרנספורמציה בחיי-הנפש הפנימיים שלהם. הם חשו שהם הוצאו משלב אחד של הוויית-קיום אנושית והועברו לשלב אחר של הוויית-קיום אנושית.

במהלך הזמן, מחשבת חג-הפסחא איבדה את הכוח הזה, והיא תרכוש אותו מחדש רק כאשר התחייה, שבלתי-אפשרי להבינה על-פי חוקי טבע, תיעשה ממשית מחדש באמצעות מדע רוחי, מדע אשר מבין את הרוחי. אבל, מה שנהגה באופן רוחי נעשה ממשי, לא כאשר רוחי זה נהגה רק במחשבות מופשטות, אלא רק כאשר הוא גם נתפס בקשר חי עם העולם המופיע בפני החושים.

מי שרוצה לדבוק ברוחי רק במופשטות שלו, האומר למשל, שאל לנו להוריד את הרוחי מטה אל תוך העולם החושי-פיסי, צריך באותו זמן לדגול בכך שערכה של הישות האלוהית מופחת כאשר היא מוצגת כמי שבראה את העולם. האל מובן בגדולתו ובכוחו, לא כאשר אנו מציבים אותו מחוץ לחושי ומעבר לו, אלא כאשר אנו מייחסים לו את הכוח לפעול בעולם חושי זה, כדי לחדור את העולם החושי הזה באופן יצירתי. לרצות להציבו שם למעלה בגבהים מופשטים, בעולם דמיוני, לא-מציאותי, מהווה השפלה של האלוהי. ולעולם לא נחיה בממשויות רוחיות, אם נהגה ברוחי רק במופשטות שלו, אם לא נוכל לקשור אותו למהלך העולם כולו כפי שהוא מתייצב בפנינו.

ומהלך קוסמי זה, ככל שהדבר נוגע לחיינו הארציים, פוגש אותנו קודם לכול בעובדה שחיים ארציים אלו מורכבים ממספר מסוים של שנים, ושנים אלה מציינות את החזרה של מאורעות מסוימים במחזור קבוע, כפי שציינתי אתמול. לאחר שנה אחת, אנו חוזרים בערך לאותם תנאים של מזג-אוויר, של מיקום השמש וכן הלאה. כך, מהלך השנה נכנס אל תוך חיינו הארציים באופן מחזורי.

אתמול, ראינו שמהלך זה של השנה מייצג נשימה פנימה-והחוצה של יסודות נפשיים-רוחיים על-ידי האדמה עצמה. אם נדמה לעצמנו שוב את ארבע נקודות השיא של תהליך נשימה זה של האדמה, כפי שאפשרנו להן להתייצב בפני נפשנו, אנו מוכרחים לומר לעצמנו: הזמן של חג-המולד מייצג את הזמן שבו האדמה מחזיקה את נשימתה. החלק הנפשי-רוחי של האדמה נספג לגמרי. עמוק בתוך חיקה של האדמה, טמון כל מה שהאדמה פיתחה במהלך הקיץ כדי לתת לו להיות מומרץ על-ידי הקוסמוס. כל מה שנפתח בפני הקוסמוס ונמסר לכוחותיו במהלך הקיץ, נכנס כולו אל תוך האדמה, כדי להישאר במעמקיה בזמן חג-המולד. האדם, כמובן, אינו שוכן במעמקי האדמה, כי הוא למעשה חי בהיקף האדמה; הוא חי באטמוספירה אשר מקיפה את האדמה.

לכן, החכמה האזוטריית תמיד הכירה בישות היסודית של האדמה בזמן מפנה-השמש בחורף, בזמן חג-המולד, כמשהו שהינו נסתר בהתחלה, כמשהו שהכוחות הרגילים של הידיעה האנושית אינם יכולים לחדור, משהו המשתייך לספירה של המיסטריות האזוטריות. ובכל הזמנים הקדומים, כאשר התקיים משהו שהינו בר-השוואה לחג-המולד בימינו, הייתה הכרה בכך שמה שמתרחש בהקשר עם האדמה בזמן חג-המולד, אפשר היה לתופסו רק על-ידי התקדשות בידיעת-המיסטריות, על-ידי ההתקדשות שעדיין ידועה ביוון כמיסטריות הכתוניות. עם התקדשות זו, האדם ויתר בדרך מסוימת על היקף האדמה שעליו הוא חי עם תודעתו הרגילה, כדי להשתקע במשהו שבו לא היה יכול להשתקע באופן פיסי. הוא השתקע ביסוד הנפשי-רוחי וכך הוא למד לדעת למה האדמה הפכה להיות במהלך אמצע החורף, כאשר היא הכניסה את היסוד הנפשי-רוחי שלה לתוכה.

ואז, האדם התוודע, על-ידי התקדשות זו במיסטריות, לכך שבזמן מפנה-השמש בחורף, האדמה פתוחה במיוחד לקליטת כוחות-ירח. ראו בזה סוד – אם רשאי אני להתבטא במובן מודרני – סוד חג-המולד

של המיסטריות העתיקות: כפי שבזמן חג-המולד אדם מתוודע לדרך שבה האדמה, על-ידי כך שהיא מתמלאת ונספגת על-ידי ישות-רוח-נפש שלה, היא נעשית פתוחה במיוחד בישותה הפנימית לפעילותם של כוחות-ירח.

בזמנים קדומים מסוימים, למשל, לאיש לא נמסרה הידיעה של מדע הריפוי, אלא אם כן הוא עבר התקדשות במיסטריות החורף והבין כיצד האדמה, על-ידי החזקת נשימתה, נפתחה במיוחד באופן פנימי לפעילותם של כוחות-ירח, כיצד באותו זמן היא ממלאת במיוחד את הצמחים בכוחות ריפוי, כיצד באותו זמן היא הופכת את עולם הצמחים, ובמידה מסוימת גם את עולם בעלי-החיים הנחותים יותר, למשהו שונה לחלוטין.

התקדשות חג-המולד הורגשה כירידה אל תוך מעמקיו של העולם הארצי. אך, דבר נוסף היה קשור להתקדשות זו של חג-המולד; כלומר, הורגש משהו שבמובן מסוים היווה סכנה לישות האנושית. אדם אמר לעצמו: "כאשר מישהו מתבונן באמת בתודעה שלו בהקשר עם מה שחי באדמה ככוחות-ירח בזמן חג-המולד, הוא מגיע למצב תודעה שבו הוא מוכרח להיות חזק מאוד באופן פנימי, הוא היה מוכרח לחזק את עצמו באופן פנימי, כדי לעמוד בפני ההתקפה מכל הכיוונים של הכוחות האהרימניים, אשר חיים על האדמה בדיוק מפני שהיא הכניסה לתוכה את פעילות הירח." ורק בכוח שאדם פיתח בעצמו בישותו הנפשית-רוחית, בכוח לשבור את התנגדותם של הכוחות הללו, שהוא ראה מה מאפשר לסבול את קיומו הארצי לאורך זמן.

אבל אז, זמן מה לאחר חגיגת המיסטריות הללו של חג-המולד, מורי המיסטריות כינסו את תלמידיהם וכסוג של התגלות, אמרו להם את הדברים הבאים: "ללא ספק, באמצעות התקדשות אדם יכול לראות, בתודעה מלאה, את אשר נמצא בפעולה בתוך האדמה בזמן מפנה-השמש בחורף. אך, עם בוא האביב, כאשר עולם הצמחים מתחיל לצמוח, עולה משהו מתוך מעמקי האדמה אשר ממלא את כל מה שצומח ונובט, ממלא גם את האדם עצמו; כלומר, מה שהכוחות האהרימניים מחוללים. בזמנים שבהם האדם עדיין חונן בכוחות אלוהיים, כפי שהיה בראשיתה של האדמה, אז עם מורשת אלוהית-בראשיתית זו, בני-האדם עדיין יכלו לעמוד בפני התקפותיהם של הכוחות האהרימניים אשר התנפלו על המין האנושי בדרך זו בזמנו של הירח בחורף. אבל, (כך אמרו המתקדשים לתלמידיהם), יבוא זמן שבו המין האנושי יעשה לא-מודע לרוחי בתיוכם של כוחות-ירח שהאדמה סופגת בתקופת החורף. עם הצמיחה והנביטה באביב, סוג של שכרות ביחס לרוחי יופיע במין האנושי, בשוללו מבני-האדם איזושהי תודעה שמשו רוחי בכלל קיים. אז, המין האנושי יגלה שבלתי-אפשרי להתנגד לכוחות המרעילים הללו, האנושות של האדמה תתחיל להתדרדר והיא לא תהיה מסוגלת להמשיך את התפתחותה עם האדמה לשלבים עילאיים עתידיים של אבולוציית האדמה."

המתקדשים צבעו בצבעים קודרים את העידן שהיה צריך לפרוץ עבור האנושות במאה החמש-עשרה, לא כאשר המין האנושי יצטיין לבטח במחשבות מופשטות, מתות, אלא כאשר האדם יוכל לרכוש שוב

כשרים רוחיים רק על-ידי רכישת כוח חדש להכרעת הכוחות המרעילים העולים מתוך האדמה. הוא יכול לעשות זאת על-ידי פיתוח הכוח הרוחי המסוים אשר נגיש עתה למין האנושי.

כאשר אנו יוצרים חזיונות כאלו, אנו מעבירים את עצמנו, כביכול, אל הקשר הקיים בין מהלך השנה בטבע ומה שחי ברוח. אנו מחברים את מה שאחרת הינו מופשט, מחשבה גרידא, עם מה שהינו המהלך החושי-טבעי כפי שהוא מתייצב לפנינו, למשל, בעונות השנה.

הניגוד הקוטבי של מיסטריות זו של חג-המולד הוא מיסטריות יוחנן-הקדוש בזמן מפנה-השמש בקיץ. אז, האדמה נשפה-החוצה באופן מלא. היסוד הרוחי-נפשי של האדמה נכנע לגמרי לכוחות העל-ארציים, לכוחות הקוסמים. אז, היסוד הרוחי-נפשי הכניס פנימה כל מה שהינו חוץ-ארצי. כפי שהמתקדשים הקדמונים דיברו על מיסטריות חג-המולד, כך הם גם דיברו על מיסטריות יוחנן-הקדוש (אנו משתמשים בצורות ביטוי מודרניות, אבל היו גם צורות תואמות במיסטריות הקדומות) – המתקדשים אמרו שהיה נחוץ להגיע להתקדשות כדי לחזור אל תוך הסודות של מיסטריות יוחנן-הקדוש, כלומר סודות השמים. כי, האדם משתייך להיקף האדמה; הוא אינו משתייך לא לפנים האדמה, וכאדם ארצי אף לא לשמים. לפיכך, הוא מוכרח לעבור התקדשות אל תוך הסודות של הת-ארצי כדי להתוודע לסודות של העל-ארצי.

בדרך מסוימת, מיסטריות חג-הפסחא ומיסטריות מיכאל או מיסטריות הסתיו נראו כמאזנות בין העל-ארצי והת-ארצי. ומיסטריות מיכאל, כפי שאמרנו, תגיע למשמעותה ההולמת בעתיד שלנו.

מיסטריות חג-הפסחא, במלוא גודלה, נכנסה אל תוך אבולוציית המין האנושי דרך מיסטריות גולגתא. ומיסטריות זו של חג-הפסחא הובנה, כפי שכבר אמרתי, מפני ששרידים של הראייה הרוחית הקדומה עדיין היו קיימים. באותו זמן, בני-אדם עדיין יכלו לרומם את עצמם בנפשות הרוחניות או המרגישות שלהם אל הכריסטוס אשר קם לתחייה. לכן, מיסטריות חג-הפסחא הייתה ארוגה באותו פולחן שלא היה פולחן של התקדשות, אלא פולחן עבור המין האנושי באופן כללי; הוא היה ארוג בפולחן של חגיגת ההמונים.

אך, עם נסיגתה של הראייה הרוחית הפרימיטיבית, אבדה ההבנה של מיסטריות חג-הפסחא. בני-אדם החלו לדון בנושא מסוים רק כאשר הם לא הבינו אותו עוד. הדיון כולו אשר החל לאחר המאות הכריסטיאניות הראשונות על הדרך שבה יש להבין את מחשבת חג-הפסחא, נובע מן העובדה שבני-אדם לא יכלו עוד להבינה בדרך בסיסית וישירה.

עתה, לעתים קרובות עלה בידנו להחיל על מחשבה זו של חג-הפסחא את מה שמחקר רוחי-אנתרופוסופי מוסר לנו. הדבר החיוני כאן הוא שמחקר רוחי-אנתרופוסופי זה מצביע שוב על צורות חיים שאינן ממוצות בעולם החושים, בין לידה ומוות; שהוא מבהיר כיצד הכריסטוס היה יכול לשוחח עם תלמידיו, גם לאחר שגופו הפיסי התפורר. לאורו של מחקר רוחי, מחשבת התחייה מתעוררת שוב לחיים. אבל, מחשבה זו של התחייה תובן במלואה רק לאחר שהיא תתחבר למה שביכולתי לכנות, הקוטב הנגדי שלה. אם כך, מה מתארת באמת מחשבת התחייה? ישות הכריסטוס ירדה מן המרומים הרוחיים, נכנסה אל

תוך גופו של ישוע וחייה על האדמה בתוך גוף זה, ובכך הכניסה אל תוך הספירה הארצית כוחות שהינם על-ארציים. וכוחות על-ארציים אלו שישות הכריסטוס הכניסה אל תוך ספירת האדמה, היו מאז זמנה של מיסטריות גולגתא ואילך, בהיותם מאוחדים עם הכוחות של אבולוציית המין האנושי. מאז, מה שבני-אדם מזמנים קדומים יכלו לראות רק בחוץ במרחב הקוסמי, אמור להיקלט ברגש בתוך אבולוציית האנושות הארצית. לאחר התחייה, הכריסטוס התאחד עם המין האנושי ומאז הוא חי, לא רק במרומים העל-ארציים, אלא גם בתוך הוויית-הקיום של האדמה; הוא חי באבולוציה, בזרם האבולוציוני של המין האנושי.

מעל לכל, יש להתייחס למאורע זה לא רק מנקודת-מבט ארצית, אלא גם מנקודת-מבט על-ארצית. אנו יכולים לומר שאל לנו להסתכל רק בכריסטוס בדרך שבה הוא בא לאדמה מתוך העולמות השמימיים ונעשה אדם בדרך שבה הוא מוצג לבני-האדם, אלא עלינו להסתכל במאורע זה של הכריסטוס גם מנקודת-המבט שהכריסטוס, ברדתו אל האדמה, עזב למעשה את עולם הרוח.

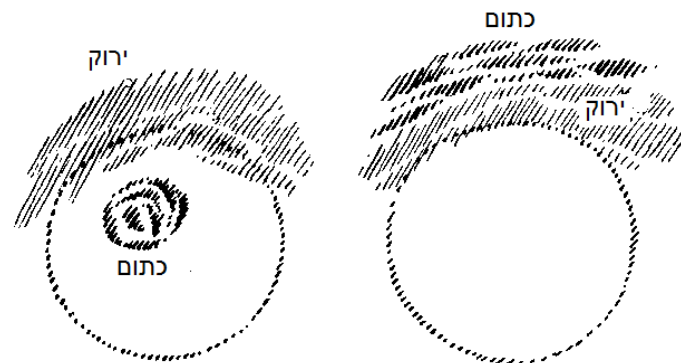
ישויות אנוש ראו את הכריסטוס מופיע בממלכתן. האלים ראו את הכריסטוס מוותר על העולם השמימי ונטמע במין האנושי. עבור בני-האדם, הכריסטוס הופיע; עבור ישויות רוחיות מסוימות, הוא נעלם. רק לאחר שהוא עבר את מאורע התחייה שהוא הופיע שוב בפני ישויות רוחיות חוץ-ארציות מסוימות, כאשר הוא קורן עתה בפניהם מן האדמה כמו כוכב, כוכב אשר קורן מן האדמה אל תוך עולם הרוח. ישויות רוחיות מציינות את מיסטריות גולגתא באומרם: "כוכב החל לקרון מן האדמה אל תוך ממלכת הרוח." שהכריסטוס השתקע בגוף אנושי וחוזה מוות בגוף זה, הרגיש כבעל חשיבות עצומה עבור עולם הרוח. כי, בחוותו מוות בגוף אנושי, התאפשר לו מיד לאחר מותו לקחת על עצמו משהו ששותפיו האלוהיים הקודמים לא היו יכולים להגשים בשום פנים ואופן.

שותפים אלוהיים קודמים אלו התמודדו, כעולם עוין, עם מה שאפילו בזמנים קדומים כונה 'גיהנום'. אך, יעילותן של ישויות רוחיות אלו נעצרה בשערי הגיהנום. הישויות הרוחיות הללו פעלו על האדם הכוחות של האדם התפשטו אף אל תוך הגיהנום. אין זה מציין דבר מלבד שההשלכה התת-מודעת של האדם אל תוך הכוחות האהרימניים בתקופת החורף וכן אל תוך הופעתם של הכוחות האהרימניים הללו באביב. הישויות האלוהיות-רוחיות חשו זאת כעולם הפועל נגדן. הן ראו אותו עולה מתוך האדמה וחשו אותו כעולם בעייתי ביותר. אך, היה להן עמו רק קשר עקיף דרך האדם. הן יכלו להתבונן בו רק בדרך מסוימת. אבל, היות שהכריסטוס ירד אל האדמה, והוא עצמו נעשה אדם, הוא היה יכול לרדת אל תוך תחומם של הכוחות האהרימניים הללו ולהכריעם. זה מבוטא בדת כ'ירידה אל תוך הגיהנום'.

ירידה זו אל תוך הגיהנום מספקת את הקוטב הנגדי של התחייה. זה מה שהכריסטוס ביצע עבור המין האנושי: בכך שירד מן המרומים האלוהיים ולבש צורת אדם, הוא היה מסוגל, למעשה, לרדת אל תוך התחום שלסכנותיו האדם חשוף, שלתוכו האלים האחרים אשר לא נחשפו למוות אנושי, לא היו יכולים לרדת. בדרכו, הכריסטוס הכריע את המוות. ובכך החלה, יכול אני לומר, כקוטב הנגדי של הירידה אל תוך

הגיהינום, העלייה אל תוך עולם הרוח, חרף העובדה שהכריסטוס נשאר על האדמה. כי, הכריסטוס התאחד עם המין האנושי כך שהוא ירד אל מה שהמין האנושי חשוף אליו. במהלך עונות החורף והאביב, הוא היה יכול להשיג עבור האדם מה שפועל מתוך תחומים חוץ-ארציים אל תוך האדמה מחג יוחנן-הקדוש עד הסתיו. כך, במחשבת חג-הפסחא, אנו רואים מאוחדים בדרך מסוימת את הירידה אל תחום הגיהינום ודרך ירידה זו את רכישת התחום השמימי למען המשך האבולוציה של המין האנושי.

כל זה משתייך לתפיסה נכונה של מחשבת חג-הפסחא. אך, מה הייתה יכולה להיות מחשבה זו של חג-הפסחא אלמלא נעשתה חיה! בימי-קדם, אפשר היה לחבר את המודעות לרגש הנכון למחשבה של מפנה-השמש בחורף רק מפני שהייתה להם, מצד שני, המחשבה של יוחנן-הקדוש. באופן סכמתי: אם לאדם היה הארצי עם טבע החורף הנסתר עמוקות (כתום), אז המקביל שלו היה מה שבקיץ טמון בהיקף העל-ארצי (כתום). את שניהם היו אמורים לרכוש רק באמצעות התקדשות, עם זאת הם היו קשורים על-ידי מה שהיה באטמוספירה המקיפה את האדמה, בהיקף האדמה (ירוק), חג-המולד קורא לחג יוחנן-הקדוש. חג יוחנן-הקדוש קורא לחג-המולד. האדם היה מתקשה תחת השפעתם של הכוחות האהרימניים אלמלא היה חשוף לכוחות הלוציפריים המשחררים, המעניקים אברות למחשבה, כך שלא תצטרך להישאר קשיחה, אלא תוכל להתרכך שוב תחת השפעתו של האור.

בהתחלה, לאנושות באבולוציה שלה היה קוטב אחד בלבד, הקוטב של חג-הפסחא, וקוטב זה של חג-הפסחא נדם. חג-הפסחא איבד את חיוניותו הפנימית. הוא ירכוש מחדש את חייו הפנימיים רק לאחר שהאדם יוכל לחשוב על החג הזה בדרך כזו שיוכל לומר לעצמו: "על-ידי מה שמבוטא באופן סמלי בירידה אל תוך הגיהינום – שבמציאות יכול להיות מובן כתחייה – הוצב משקל-נגד מול משהו שהיה צריך לבוא; כלומר, שיתוק הראייה הרוחית בכללותה, מותה בחיים הארציים. באופן נבואי, כריסטוס ישוע רצה להתכונן לקראת מה שעמד לבוא; כלומר הנסיבה שהאדם במהלך חייו על האדמה בין לידה ומוות, יצטרך לשכוח את העל-ארצי, הרוחי, שבדרך מסוימת ימות לגבי הרוחי. אל מול גסיסה זו של האדם בחייו הארציים, ניצבת מחשבת חג-הפסחא של ניצחון החיים העל-ארציים על החיים הארציים."

בצד אחד, עומדים הדברים הבאים: האדם יורד מחייו הקדם-ארציים; אך, בתקופה אשר החלה בחצי הראשון של המאה החמש-עשרה, הוא ישכח יותר ויותר, בחייו הארציים, את מקורו העל-ארצי; לגבי ישות-הנפש שלו, הוא ימות, כביכול, בחיים הארציים. אלו הדברים העומדים בצד אחד.

בצד השני, עומדים הדברים הבאים: הייתה ישות אלוהית-רוחית, שעל-ידי המעשה שלה, בפועלה על האדמה מן השמים, מציבה את התמונה הנגדית. אותה ישות רוחית ירדה אל תוך גוף אנושי ובתחייה, דרך ישותה שלה, הציבה את הרוחי העל-ארצי בקרב בני-האדם שעל האדמה. לזכר הדברים הללו, יש לנו את חג-הפסחא, אשר מציב בפני המין האנושי את התמונה של קבורת כריסטוס ישוע והתחייה של כריסטוס ישוע.

הוא הונח בקבר ולאחר מכן הוא קם לתחייה – זוהי מחשבת חג-הפסחא כפי שהיא מופיעה ברישומים הקוסמיים... "הסתכל בעצמך, הו אדם; ירדת מן העולמות העל-ארציים; מאיימת עליך הסכנה שנפשך תמות בחיים הארציים. לכן, מופיע הכריסטוס המציב בפני עיניך כיצד מה שממנו גם אתה באת, כיצד אותו רוחי על-ארצי גובר על המוות. שם, ניצבות בפניך בתמונות רבות-עוצמה כאלה אשר היו יכולות להיות מוצבות בפני המין האנושי: קבורתו של כריסטוס ישוע, התחייה של כריסטוס ישוע. הוא הונח בקבר. הוא עלה מן הקבר והופיע בפני אלה אשר יכלו לראותו."

אך, עם כוחות-הנפש המשותקים של האדם בימינו, תמונה זו אינה יכולה עוד להיות חיה. היכן הייתה יכולה להתעורר לחיים? באמונה מסורתית, האדם עדיין יכול להסתכל במה שחג-הפסחא נותן לו: התמונה הנשגבה של הקבורה והתחייה. אבל, מתוך כוחה הפנימי של נפשו, הוא אינו יכול עוד, בכוחות עצמו, למצוא דבר כלשהו שיתחבר למחשבה זו של חג-הפסחא, למחשבה של הקבורה והתחייה. מתוך ידיעה רוחית שהוא מוכרח שוב לאחד עמה משהו.

ומשהו זה הינו מחשבה אחרת, שלה לא יכולה להיות שום חלופה. ברם, אפשרי לישות האנושית לתת לידיעה רוחית שתתקרב אליו כדי שיוכל להבין את המחשבה 'האחרת' הזאת. הבה נציב מחשבה 'אחרת' זו בפנינו, כדי לחקוק אותה עמוק בתוך נפשנו. **מחשבת חג-הפסחא: הוא הונח בקבר; הוא קם לתחייה.** עתה, הבה נציב בפנינו את המחשבה 'האחרת' אשר מוכרחה להופיע אצל המין האנושי: **הוא קם לתחייה והוא יכול להיות מונח בקבר בביטחון. מחשבת חג-הפסחא: הוא הונח בקבר. הוא קם לתחייה. מחשבת חג-מיכאל: הוא קם לתחייה והוא יכול להיות מונח בקבר בביטחון.**

המחשבה הראשונה, מחשבת חג-הפסחא, קשורה ל**כריסטוס**; המחשבה השנייה קשורה ל**ישות האנושית**. היא קשורה לאדם אשר מבין ישירות את כוחה של מחשבת חג-הפסחא, מבין כיצד, כאשר ידיעה רוחית נכנסת אל תוך החיים הארציים בהווה, שבהם הרוחי-נפשי שלו גוסס, נפשו יכולה לקום לתחייה, כך שהוא יעשה חי בין לידה ומוות, כך שבחיים הארציים הוא יעשה חי באופן פנימי.

האדם מוכרח, באמצעות ידיעה רוחית, להבין את התחייה הפנימית הזאת, את ההתעוררות הפנימית הזאת; אז, הוא יונח בביטחון בקבר. אז, הוא יוכל להיות מונח בקבר, אחרת הוא ייפול קרבן לאותם כוחות אהרימניים הפועלים בתוך תחום האדמה בזמן מפנה-השמש בחורף.

והחג הכולל את המחשבה הבאה: "הוא קם לתחייה ויכול להיות מונח בקבר בביטחון" – חג זה מוכרח לחול בזמן שבו העלים מתחילים להצהיב ולנשור מן העצים, הפירות הבשילו, השמש קיבלה את אותו כוח המביא לידי בשלות את מה שבאביב הנץ ונבט, שהינו מלא כוחות של צמיחה, אך גם מביא קמילה ונטייה לחפש שוב אחר החלק הפנימי של האדמה; מה שמתפתח על האדמה מתחיל להיות סמל של הקבר.

אם נציב את חג-הפסחא בזמן שבו החיים מתחילים להנץ ולנבוט, כאשר כוחות הצמיחה מגיעים לשיאם, אז את החג האחר, הכולל: "הוא קם לתחייה ויכול להיות מונח בקבר בביטחון", מוכרחים אנו להציב בזמן שבו טבע האדמה מתחיל לנבול, כאשר הלך-הנפש של הקבר מתפשט בטבע האדמה, כאשר הסמל של הקבר יכול להופיע בפני נפש האדם. אז, מחשבת מיכאל תתחיל לעורר באדם את אותה מחשבה שאינה מוכוונת, כמו מחשבת חג-הפסחא במאות המוקדמות של הכריסטיאניות, אל סוג מסוים של תפיסה פנימית.

במאות הראשונות של הכריסטיאניות, תפיסה זו של רגשות הוכוונה אל הכריסטוס אשר הונח בקבר וקם לתחייה. **בתפיסה** זו, הנפש התחזקה, התמלאה בכוחותיה החזקים ביותר. במחשבת החג בזמן השוויון יום-לילה בסתיו, הנפש מוכרחה לחוש את כוחה כאשר פונים לא לתפיסה שלה, אלא ל**רצון** שלה. "הכנס לתוכך את מחשבת מיכאל אשר מעניקה את הכוחות האהרימניים, אותה מחשבה אשר מחזקת אותך לרכוש כאן על האדמה ידיעה של הרוח, כך שתוכל להכריע את כוחות המוות." – היות שמחשבת חג-הפסחא מוכוונת לתפיסה, מחשבה זו מוכוונת אל כוחות הרצון: להכניס את כוח-מיכאל, משמעו **להכניס את הכוח של הידיעה הרוחית אל תוך כוחות הרצון**. וכך, מחשבת חג-הפסחא יכולה להתעורר לחיים, יכולה להינשא ישירות אל הנפש והרוח האנושיות, כאשר מחשבת מיכאל, מחשבת חג-מיכאל בסתיו, מורגשת כקוטב הנגדי של מחשבת חג-הפסחא – בדיוק כפי שמחשבת חג יוחנן-הקדוש נתפסה כקוטב הנגדי של מחשבת חג-המולד. כפי שמחשבת חג-המולד מעצם חיותה הפנימית, הוציאה את מחשבת חג יוחנן-הקדוש לאחר חצי שנה, כך מחשבת חג-הפסחא מוכרחה להפיק את מחשבת מיכאל. המין האנושי מוכרח להגיע לבשלות אזוטריית, כדי לחשוב, לא רק באופן מופשט, אלא להיות מסוגל לחשוב באופן מוחשי כך שבני-האדם יוכלו להיות שוב יוצרי-חגים. אז, שוב אפשר יהיה לאחד משהו רוחי עם מחזור התופעות החושיות.

כל מחשבותינו כל-כך מופשטות! אך, לא חשוב כמה הן ראויות לציון, כמה הן אינטליגנטיות, אם הן תישארנה מופשטות, החיים לא יוכלו לחדור אותן. כיום, כאשר בני-אדם חושבים שחג-הפסחא היה יכול להיקבע באופן מופשט ביום כלשהו, לא עוד לפי קונסטלציות הכוכבים, כאשר הידיעה הרוחית כולה

מוחשכת, כאשר האדם אינו רואה עוד קשר כלשהו בין תובנה על הכוחות הנפשיים-רוחיים ותובנה על הכוחות הטבעיים-פיסיים, מוכרח להתעורר שוב באדם הכוח אשר יהיה מסוגל לאחד משהו רוחי ישירות עם התופעות החושיות של העולם.

באיזה מובן הכוח הרוחי של האדם היה מורכב כך שהתאפשר לו לקבוע חגים במהלך השנה בהתאמה עם התופעות השנתיות? הוא היה כלול בכוח הרוחי הבראשיתי. כיום, בני-אדם יכולים להמשיך לחגוג חגים על-פי הנוהג המסורתי העתיק, אבל הם מוכרחים לרכוש שוב את הכוח האזוטרי בכוחות עצמם כדי 'לומר' משהו לטבע התואם למאורעות טבעיים. מוכרח שיתאפשר לתפוס את מחשבת מיכאל כפריחה של מחשבת חג-הפסחא. בעוד שמחשבת חג-הפסחא נובעת מפריחה פיסית, יתאפשר להציב את הפריחה של מחשבת חג-הפסחא – מחשבת מיכאל, במהלך השנה כפועל יוצא של קמילה פיסית.

בני-אדם מוכרחים ללמוד שוב 'לחשוב' את הרוחי 'יחד עם' מהלך הטבע. אין זה קביל כיום שאדם רק ישקע בספקולציות אזוטריות; נחוץ להיות מסוגל שוב לעשות את האזוטרי. אך, בני-אדם יוכלו לעשות זאת רק כאשר הם יהגו במחשבותיהם באופן כה מוחשי, באופן כה חי, כך שהם לא ייסוגו מכל המתרחש סביבם בעודם חושבים, אלא דווקא יחשבו עם מהלך המאורעות: "חישבו יחד עם" נבילת העלים, הבשלת הפירות, בדרך מיכאלית, בדיוק כפי שבחג-הפסחא יודעים כיצד לחשוב עם הצמחים והפרחים הנובטים, הצומחים ופורחים.

כאשר מובן כיצד לחשוב עם מהלך השנה, אז כוחות יתמזגו עם המחשבות אשר תאפשרנה לבני-האדם לנהל שיח עם הכוחות האלוהיים-רוחיים אשר מתגלים בכוכבים. בני-האדם הורידו מן הכוכבים את הכוח לייסד חגים בעלי תוקף אנושי פנימי. חגים מוכרחים להיווסד מתוך כוח אזוטרי פנימי. אז, מן השיח עם הצמחים הנובטים והמבשילים, עם מות האדמה, על-ידי מציאת הלך-הנפש הפנימי הנכון של החגים, בני-אדם יהיו שוב מסוגלים לנהל שיח עם האלים ולקשור הוויית-קיום אנושית להוויית-קיום אלוהית.

הרצאה 3

דורנאך, 2 באפריל 1923

אל לנו להמעיט בערכה של המשמעות אשר הייתה לכך שהמין האנושי מיקד פעם את תשומת-לבו כולה במהלך השנה בזמן מסוים של חג. אף על פי שבתקופתנו לחגוג חגים דתיים הוא ברובו עניין של הרגל, זה לא תמיד היה כך. היו זמנים שבהם בני-אדם איחדו את תודעתם עם מהלך השנה; כאשר, הבה נאמר, בתחילת השנה הם חשו את עצמם ניצבים במהלך הזמן בדרך כזו שהם אמרו לעצמם: "עתה, קיימת דרגה מסוימת של קור או חום; קיימים קשרים מסוימים בין תנאי מזג-אוויר שונים; קשרים מסוימים גם בין צמיחה או אי-צמיחה של צמחים או בעלי-חיים." – בני-אדם חוו עם הטבע את השינויים והמטמורפוזות ההדרגתיים שהטבע עבר. אבל, הם שיתפו את ההתנסות הזאת עם הטבע בדרך כזו – כאשר תודעתם הייתה מאוחדת עם תופעות הטבע – שהם הכוינו את התודעה הזאת לעבר חג מסוים. הבה נאמר, בתחילת השנה, עם תפיסות הרגש השונות הקשורות למעבר החורף, התודעה הייתה מוכוונת אל זמן חג-הפסחא או לסתיו, עם דעיכת החיים, לקראת חג-המולד. אז, נפשותיהם של בני-האדם התמלאו ברגשות אשר מצאו ביטוי בדרך שבה הם קשרו את עצמם למה שהחגים היוו עבורם.

כך, בני-אדם לקחו חלק במהלך השנה, והשתתפות זו ברובה, משמעה התמלאות ברוח, לא רק מה שהם ראו ושמעו סביבם, אלא מה שהם חוו עם ישותם האנושית בכללותה. הם חוו את מהלך השנה כתהליך-חיים אורגני, כפי שבאדם בהיותו ילד, אנו קושרים את התבטאויותיה של נפש ילדותית עם התנועות המגושמות של ילד או עם סגנון הדיבור הלא-מושלם שלו. כפי שאנו קושרים התנסויות נפשיות מסוימות להתחלפות השינויים, התנסויות נפשיות אחרות לשינויים הגופניים המאוחרים יותר, כך בני-אדם ראו פעם את השליטה והאריגה של הרוחי בשינויים העוקבים של הטבע החיצוני, בצמיחה ודעיכה, או בהתמלאות שאחריה באה דעיכה.

עתה, כל זה אינו יכול להשפיע על הדרך כולה שבה האדם חש את עצמו כאדם ארצי ביקום. לכן, אנו יכולים לומר שבאותה תקופה בתחילת הערכת הזמן שלנו, כאשר החלו לחגוג את הזיכרון של מאורע גולגתא שמאוחר יותר הפך לחג-הפסחא – באותה תקופה שבה חג-הפסחא הורגש ונתפס באופן חי, כאשר האדם עדיין לקח חלק במפנה השנה כפי שתיארתי – אז, היה זה באופן מהותי שבני-אדם חשו את חייהם שלהם מוכרעים, נמסרים לעולם הרוחי-פיסי החיצוני. הרגש שלהם אמר להם שכדי שחייהם ייעשו מושלמים, הם זקוקים לחיזיון הקבורה והתחייה, לאותה תמונה נשגבה של מיסטריות גולגתא.

אבל, **השראות** עולות בבני-האדם על-ידי מילוי התודעה בדרך כזאת. בני-האדם אינם תמיד מודעים להשראות הללו, אך זהו סוד של האבולוציה האנושית שמגישות דתיות אלו כלפי תופעות העולם, נובעות השראות עבור החיים בכללותם.

ראשית, מוכרחים אנו להבין באופן ברור שבמהלכה של תקופה מסוימת, במהלך ימי-הביניים, בני-האדם אשר הכווינו את החיים הרוחניים היו כמרים ואותם כמרים היו קשורים מעל לכול לארגון וניהול החגים. הם נתנו את הטון בחגיגת החגים. הכמורה הייתה אותה קבוצה של בני-אדם אשר הציגו את החגים בפני יתר המין האנושי, בפני ההדיוטות, ויצקו בהם תוכן. בעשותם זאת, הכמרים עצמם חשו את התוכן הזה באופן עמוק מאוד; ומצב הנפש כולה אשר נבע מן ההשפעה מעוררת-ההשראה של החגים, בא לידי ביטוי בשאר חיי-הנפש.

ימי-הביניים לא היו מפיקים את מה שמכונה סכולסטיקה – הפילוסופיה של תומס אקווינס ואלברטוס מגנוס וסכולסטיקנים אחרים – אם פילוסופיה זו, תפיסת-עולם זו, עם כל השלכותיה החברתיות, לא הייתה מקבלת בהשראה את המחשבה החשובה ביותר של הכנסייה, עם **מחשבת חג-הפסחא**. בחיזיון של הכריסטוס יורד, אשר חי פרק זמן מסוים באדם על האדמה ואז עבר דרך התחייה, ניתן אותו אימפולס נפשי אשר הוביל לקשר המיוחד בין אמונה ומדע, בין ידיעה והתגלות, אשר היה מקובל על הסכולסטיקנים. שמתוך האדם עצמו, רק ידיעה על העולם החושי יכולה להירכש, בעוד כל מה שקשור לעולם העל-חושי צריך להירכש על-ידי התגלות – ביסודו של דבר, זה נקבע על-ידי הדרך שבה מחשבת חג-הפסחא עקבה אחר מחשבת חג-המולד.

לחילופין, אם עולם האידיאות של מדעי הטבע כיום הינו לגמרי תוצר של הסכולסטיקה, כפי שהסברתי לכם לעתים קרובות, אז מוכרחים אנו לומר: "אף על פי שמדעי הטבע בהווה אינם מודעים לכך, הידיעה שלהם היא ביסודו של דבר חותם ישיר של מחשבת חג-הפסחא אשר שלטה בימי-הביניים המוקדמים ואז השתתקה בימי-הביניים המאוחרים יותר ובזמנים המודרניים. שימו לב לדרך שבה מדעי הטבע מחילים על האידיאות שלהם את מה שהינו נפוץ כיום ואכן שולט בתרבותנו: הם מקדישים את האידיאות שלהם לגמרי לטבע המת; הם מתייחסים לעצמם כלא-מסוגלים להתעלות מעל לטבע המת. זוהי תוצאה של אותה השראה אשר הומרצה על-ידי ראיית השכיבה בקבר.

כל עוד בני-אדם היו מסוגלים לחבר את התחייה לקבורה כמשהו שאליו הם נשאו את עיניהם, אז הם חיברו גם את **ההתגלות** הנוגעת לעל-חושי לידיעה חושית-חיצונית בלבד. אך, היות שנעשה נפוץ יותר ויותר להתייחס לתחייה כנס שאין לו הסבר ולכן אין להצדיקו, להתגלות – כלומר לעולם העל-חושי – הם התכחשו לו. השקפתם של מדעי-הטבע של ימינו מקבלת השראה אך ורק מן התפיסה של יום שישי לפני חג-הפסחא וחסרה לה תפיסה כלשהי של יום ראשון של חג-הפסחא.

עלינו לזהות את הקשר הפנימי הזה: היסוד מעורר-ההשראה הוא תמיד מה שאנו חווים בתוך כל הלכי-הרוח של החגים ביחס לטבע. מוכרחים אנו להתוודע לקשר בין יסוד מעורר-השראה זה וכל אשר בא לידי ביטוי בחיים האנושיים. כאשר נרכוש שוב תובנה על הקשר האינטימי הקיים בין חיי האדם לאורך השנה ומה שבני-אדם חושבים, מרגישים ורוצים, אז נכיר גם במשמעות הרבה אשר הייתה מתקבלת אילו היינו מצליחים, למשל, מתוך יסודות רוחיים, מתוך יסודות אוטוריים, להפוך את חג-מיכאל בסתיו למשהו שהיה עובר אל תוך תודעתם של בני-האדם ופועל שוב באופן מעורר-השראה.

אילו מחשבת חג-הפסחא הייתה מקבלת את הגוון שלה מעצם העובדה שלמחשבת חג-הפסחא "הוא הונח בקבר והוא קם לתחייה", נוספה המחשבה האחרת, המחשבה האנושית, "הוא קם לתחייה ואפשר להניחו בקבר בלי שיישמד" – אם מחשבת מיכאל זו הייתה יכולה להתעורר לחיים, איזו משמעות עצומה הייתה יכולה להיות למאורע כזה לגבי התפיסה, הרגש והרצון בכללותם של בני-האדם – וכיצד זה היה יכול 'להתקיים' במבנה החברתי כולו של המין האנושי!

ידידי היקרים, כל מה שבני-האדם מייחלים לו מתוך חידוש החיים החברתיים, לא ייווצר מתוך כל הדיונים וכל המוסדות המבוססים על מה שהינו נתון לחישה באופן חיצוני. הוא יוכל להיווצר רק כאשר מחשבה-אינטואיציה רבת-עוצמה תעבור במין האנושי, כאשר מחשבה-השראה תאחז במין האנושי שדרכו היסוד הרוחי-מוסרי יורגש וייתפס שוב יחד עם היסוד החושי-טבעי.

בני-אדם כיום הם כמו תולעים, ביכולתי לומר, המחפשות אחר אור-השמש מתחת לאדמה, בעוד שכדי למצוא את אור-השמש עליהן לצאת אל מעל לפני השטח של האדמה. במציאות, אין משהו היכול להתגשם על-ידי כל הארגונים ותוכניות לתיקון של ימינו; אפשר להגשים משהו רק על-ידי השפעה רבת-עוצמה של אימפולס מחשבתי המופק מהרוח. כי, מוכרח להיות ברור לנו שמחשבת חג-הפסחא עצמה יכולה להגיע ל'ניואנס' החדש שלה רק על-ידי כך שמחשבת מיכאל תשלים אותה.

הבה נתייחס למחשבת מיכאל זו איכשהו בקפדנות רבה יותר. אם נתבונן במחשבת חג-הפסחא, עלינו לקחת בחשבון שחג-הפסחא מתרחש בזמן החיים הפורצים והמלבלבים של האביב. בזמן הזה, האדמה נושפת-החוצה את כוחות-הנפש שלה, כדי שכוחות-נפש אלו יוכלו להתמלא שוב ביסוד האסטרלי המקיף את האדמה, היסוד החוץ-ארצי, הקוסמי. האדמה נושפת-החוצה את נפשה. מה משמעות הדבר?

משמעות הדבר היא שישויות אלמנטריות מסוימות הנמצאות בהיקף האדמה בדיוק כמו האוויר או כוחות-הצמיחה – שישויות אלו מאחדות את ישותן עם נפש האדמה אשר ננשפה-החוצה באותם אזורים שבהם שורר האביב. ישויות הללו צפות ומתמזגות עם נפש האדמה אשר ננשפה-החוצה. הן נעשות נטולות אינדיבידואליות; הן מאבדות את האינדיבידואליות שלהן ומתעלות אל תוך היסוד הנפשי-ארצי הכללי. באביב, אנו רואים אינספור ישויות אלמנטריות בדיוק בזמן חג-הפסחא בשלב האחרון של החיים האינדיבידואליים שהיו להן במהלך החורף. אנו רואים אותן מתמזגות עם היסוד הנפשי הכללי של האדמה

ועולות כמו סוג של ענן (אדום, צהוב, עם ירוק). אני יכול לומר שבמהלך החורף הישיות האלמנטריות הללו נמצאות בתוך היסוד הנפשי של האדמה, היכן שהן נעשו אינדיבידואליות; לפני זמן זה של חג-הפסחא, הייתה להן אינדיבידואליות מסוימת בענן כללי (אדום) והן יצרו גוש בתוך נפש-האדמה (ירוק). אך, בעשותן זאת, הישיות האלמנטריות הללו איבדו את תודעתן ברמה מסוימת ונכנסו לסוג של מצב של שינה. בעלי-חיים מסוימים שקועים בשינה בעונת החורף; הישיות האלמנטריות הללו שקועות בשינה בקיץ. שינה זו היא העמוקה ביותר במהלך זמנו של חג יוחנן-הקדוש, בהיותן שקועות לגמרי בשינה. אז, הן מתחילות שוב להיעשות אינדיבידואליות וכאשר האדמה שוב שואפת-פנימה בחג-מיכאל, בסוף חודש ספטמבר, שוב אנו יכולים לראותן כבר כישיות נפרדות.

האדם זקוק לישיות האלמנטריות הללו... זה לא בתודעה שלו, אבל האדם זקוק להן, אף-על-פי-כן, כדי להתאחד עמן, כך שיוכל להכין את עתידו. והאדם היה יכול להתאחד עם הישיות האלמנטריות הללו, אם בזמנו של חג מסוים – זה יצטרך להיות בסוף חודש ספטמבר – הוא היה יכול לתפוס עם חיות נפשית פנימית מיוחדת, כיצד הטבע עצמו משתנה לכדי סתיו; אילו היה יכול לתפוס כיצד חיי בעלי-החיים והצמחים נסוגים, כיצד בעלי-חיים מסוימים מתחילים לחפש אחר מקלט כמחסה מפני החורף; כיצד העלים של הצמחים מקבלים את צבע הסתיו שלהם; כיצד הטבע כולו נובל וקמל.

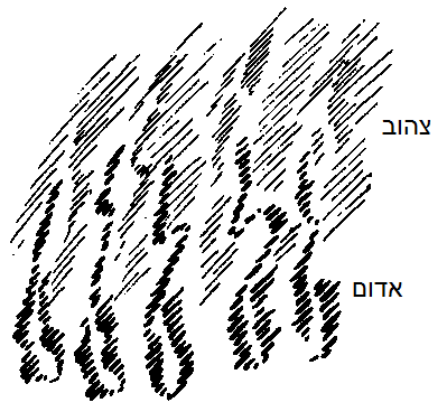

נכון שהאביב יפה וזוהי תכונה טובה של הנפש האנושית לתפוס את יופיו של האביב: חיי הצמיחה, הלבוב וההנצה. אך, להיות מסוגל לתפוס גם כאשר העלים נובלים ומקבלים את גוון הסתיו שלהם, כאשר בעלי-החיים מתרחקים – להיות מסוגל לחוש כיצד במוחשי הנמצא בתהליך של גסיסה, מופיע היסוד הנפשי-רוחי המבהיק והזוהר – להיות מסוגל לתפוס כיצד עם ההצהבה של העלים, ישנה ירידה בחיי הצמיחה והנביטה, וכיצד המוחשי מזהיב כדי שהרוחי יוכל לחיות בהצהבה לכשעצמה – להיות מסוגל לתפוס כיצד בנשירת העלים, מתרחשת העלייה של הרוח, כיצד הרוחי הינו ההתגלות-הנגדית של הנתון לתפיסה חושית אשר דועך; זה צריך להנפיש – כרגש של תפיסה של הרוח – את הישות האנושית בסתיו! אז, הוא יכין את עצמו באופן הנכון בדיוק לקראת תקופת חג-המולד.

האדם צריך להתמלא, מתוך מדע הרוח האנתרופוסופי, באמת שאלה בדיוק החיים הרוחיים של האדם על האדמה, התלויים בחיים הפיסיים ההולכים ושוקעים. בכל פעם שאנו חושבים, נהרס החומר הפיסי בעצבים שלנו; המחשבה נאבקת כדי לצאת החוצה מתוך החומר בעודה נמוגה. לחוש את התהוותה של מחשבה בעצמיותו של האדם, נצנוץ האידיאה בנפש האנושית, באורגניזם האנושי כולו כדי להיות דומה לעלים המצהיבים, לעלים הנובלים, להתייבשות והקמילה של עולם הצמחים בטבע; לחוש את קרבת ההווייה הרוחית של האדם להווייה הרוחית של הטבע – יכול להעניק לאדם את אותו אימפולס אשר יחזק את רצונו, אותו אימפולס אשר מכווין את האדם אל התמלאות רצונו ברוחניות.

ברם, בעשותו זאת, במילוי רצונו ברוחניות, הישות האנושית נעשית שותפה לפעילות מיכאל על האדמה. וכאשר האדם חי עם הטבע בדרך הזאת עם התקרבות הסתיו ומביא את החיים הללו עם הטבע לידי ביטוי בתוכן הולם של חג, אז הוא יהיה מסוגל באמת לתפוס את המשלים של הלך-הרוח של חג-הפסחא. על-ידי כך, דבר נוסף יתברר לו. – אתם רואים, מה שהאדם חושב, מרגיש ורוצה כיום, מועבר בהשראה על-ידי הלך-הרוח של חג-הפסחא, שלמעשה הינו חז-צדדי. הלך-רוח זה של חג-הפסחא מהווה, מיסודו, תוצאה של החיים הנובטים והצומחים, אשר גורמים לכל דבר להתמזג כמו באחדות פנטאסטית. האדם כפוף לאחדות של הטבע ולאחדות של העולם באופן כללי. זהו גם המבנה של חיי הרוח שלנו כיום. האדם רוצה שהכול יחזור למצב של אחדות; הוא או חסיד של הרוח האוניברסלית או חסיד של הטבע האוניברסלי; ובהתאם לכך, הוא או מוניסט רוחני או מוניסט חומרי. הכול כלול באחדות לא-מוגדרת. ביסודו של דבר, זהו הלך-הרוח של הסתיו.

אבל, כאשר אנו מתבוננים בהלך-הרוח של הסתיו, עם הופעתו של הרוחי והפיכתו לחופשי, והיכחדות החושי (אדום) ונבילתו, אז יש לנו השקפה של הרוחי לכשעצמו ושל החושי לכשעצמו.

הצמח הנובט באביב מחזיק ברוחי בתוך הנביטה והצמיחה שלו; הרוחי מתערבב עם החושי; ביסודו של דבר, יש לנו אחדות. הצמח הנובל נותן לעלה לנשור ואז מופיעה הרוח, הרוח העל-חושית הבלתי-נראית והחומרי נושר ממנה. הייתי אומר שזה בדיוק כאילו היה לנו בתוך מיכל נוזל אחיד שבו משהו מתמוסס ואז על-ידי איזושהו תהליך, עלינו לגרום לו להיפרד מן הנוזל ולשקוע מטה כמשקע. עתה, הפרדנו בין השניים אשר היו מאוחדים, אשר יצרו אחדות.

האביב נוטה לארוג הכול יחד, לערבב הכול לכדי אחדות מטושטשת, לא-נבדלת. מראה הסתיו, אם רק נתבונן בו בדרך הנכונה, אם נשווה אותו בדרך הנכונה למראה האביב, מסב את תשומת-הלב לדרך שבה הרוחי פועל בצד אחד והחומרי-פיסי – בצד שני. מחשבת חג-הפסחא אינה מאבדת דבר בעל ערך, אם מוסיפים לה את מחשבת חג-מיכאל. בצד אחד, יש לנו את מחשבת חג-הפסחא, שבה הכול מופיע – יכול אני לומר – כתערובת פנטאסטית, כאחדות. לאחר מכן, יש לנו את מה שהינו נבדל; אך, ההבדלה אינה נוצרת באיזושהי דרך חריגה, כאוטית. בכול יש לנו סדירות.

חישבו על המהלך המחזורי: התחברות, התערבבות, התאחדות; מצב ביניים כאשר ההבדלה נוצרת; ההבדלה השלמה; לאחר מכן, שוב התמזגות של מה שהיה נבדל בתוך האחדות, וכן הלאה. שם, מלבד שני המצבים הללו, אתם תמיד רואים מצב שלישי: אתם רואים את **המחזור בין הנבדל והלא-נבדל**, בדרך מסוימת, בין השאיפה-פנימה של מה שהיה נבדל-החוצה ושוב את הנשיפה-החוצה, **מצב ביניים**. אתם רואים מחזור: חומרי-פיסי, רוחי, פעילות הדדית של החומרי-פיסי והרוחי: יסוד נפשי.

אך, הדבר החשוב הוא הדבר הבא: לא להיעצר באשליה האנושית הנפוצה שהכול מוכרח לחזור לאחדות; על-ידי כך, הכול, בין אם האחדות היא אחדות רוחית ובין אם אחדות חומרית, מוחזר חזרה לאינסופיות של הלילה הקוסמי. בלילה, כל הפרות נראות אפורות; במוניזם רוחי, כל האידיאות אפורות; באופן דומה, גם במוניזם חומרי, הן אפורות. אלו הן הבדלות בלבד של תפיסות, הן אינן מעניינות עבור השקפה נעלה יותר. הדבר החשוב הוא הדבר הבא: שאנו, כישויות אנוש, נוכל להתאחד עם המהלך הקוסמי ונימצא בעמדה לעקוב אחר המעבר החי מן האחדות לשילוש, אחר החזרה משילוש לאחדות. כאשר נעשינו מסוגלים לתפוס באופן הנכון, על-ידי השלמת מחשבת חג-הפסחא עם מחשבת מיכאל בדרך הזאת, את

השילוש הבראשיתי בהוויית-הקיום כולה, אז עלינו להכניסו אל תוך גישת הנפש שלנו בכללותה. אז, נהיה בעמדה להבין שלמעשה החיים בכללותם תלויים בפעילות ובעבודה המשותפת של שילושים בראשיתיים. וכאשר יש לנו את חג-מיכאל אשר מעורר השראה בהשקפה כזאת באותה דרך שבה חג-הפסחא החד-צדדי עורר השראה בהשקפה הקיימת עתה, אז יש לנו השראה, אימפולס טבעי-רוחי, להכניס תלת-איבריות, אימפולס תלת-איברי, בכל ההתבוננויות בחיים ובעיצובם. ולבסוף, הדבר תלוי אך ורק בהכנסתו של אימפולס זה, אם הכוחות ההרסניים באבולוציה האנושית יכולים לעבור שוב טרנספורמציה לכדי כוחות המוכוונים כלפי מעלה.

אדם עשוי לומר שכאשר דיברנו על האימפולס התלת-איברי, הוא בחן, במובן מסוים, אם מחשבת מיכאל כבר חזקה מספיק עד כדי כך שאפשר לחוש כיצד אימפולס כזה זורם ישירות מתוך הכוחות אשר מעצבים את הזמן. זה היה מבחן של הנפש האנושית, האם מחשבת מיכאל, עד כה, חזקה מספיק אצל מספר רב של בני-אדם. ובכן, המבחן נתן תשובה שלילית. מחשבת מיכאל אינה חזקה דיה אפילו אצל מספר קטן של בני-אדם כדי שהיא תיתפס באמת בכל כוחה ועוצמתה מעצבי-הזמן. ואכן, בקושי אפשר יהיה, למען הכוחות החדשים העולים מעלה, לאחד נפשות אנושיות עם הכוחות הקוסמיים היוצרים המקוריים בדרך הנחוצה, אלא אם כן כוח מעורר-השראה היכול למלא את חג-מיכאל – אלא אם כן, כלומר, אימפולס יוצר חדש – יוכל לצאת מתוך מעמקי החיים האזוטריים.

אם במקום החברים הפסיביים של החברה האנתרופוסופית, נוכל למצוא חברים פעילים ספורים, אז אפשר יהיה להתחיל בדיונים נוספים ולהתייחס למחשבה כזאת. חיוני שהחברה האנתרופוסופית, בעוד שהמרצות בתוך החברה צריכות כמובן להתבצע, החברים צריכים למעשה לייחס ערך ראשוני, יכול אני לומר, להשתתפות במה שעומד להתרחש. הם אולי יכולים למקד את כוחות ההתבוננות של נפשם במתרחש, אך הפעילות של נפשם אינה מתאחדת עם מה שעובר בזמן כאימפולס. לפיכך, במצב הנוכחי של התנועה האנתרופוסופית, לא תיתכן שום שאלה של ייחוס לחלק מפעילותה משהו כמו מה שדובר עליו עתה כאימפולס אזוטרי. אבל, מוכרחים להבין כיצד האבולוציה של המין האנושי באמת מתקדמת, שהכוחות התומכים הגדולים של אבולוציית-העולם של האנושות באים לא ממה שמוצג במילים שטחיות, אלא ממקומות שונים לחלוטין.

דברים אלה תמיד היו ידועים בזמנים הקדומים מתוך ראייה רוחנית אלמנטרית. בזמנים הקדומים, הצעירים לא נהגו ללמוד, למשל, שקיימים כך וכך יסודות כימיים; לאחר מכן, יסוד נוסף התגלה ואז קיימים שבעים וחמישה יסודות, אחר-כך, שבעים ושישה; יסוד נוסף מתגלה והנה קיימים שבעים ושבעה. בלתי-אפשרי לחזות מראש כמה יסודות עוד יתגלו. במקרה, יסוד אחד נוסף לשבעים וחמישה, לשבעים ושישה וכן הלאה. למה שמוצג כאן כמספר, אין שום ממשות פנימית. וכך הדבר בכל מקום. מי מתעניין כיום בדבר כלשהו אשר יגלה, הבה נאמר, שתלת-איבריות או שילוש שולטים בצמחים! מין אחר מין

מתגלה, זן אחר זן; והם נספרים כאילו סופרים ערמה מקרית של מקלות או אבנים. אך, פעילות המספר בעולם מתבססת על תכונה ממשית של הוויה, ואת התכונה הזאת מוכרחים להבין לאשורה. פשוט חישבו על הזמן הקצר מאחורינו מאז הידע על החומרים הוביל חזרה אל השילוש של המלוח, הכספית והזרחני; כיצד ראו בזה שילוש של כוחות אבטיפוס; כיצד כל מה שהופיע כאינדיבידואלי היה צריך להתאים לאחד משלושת כוחות האבטיפוס.

וזה שוב שונה כאשר אנו מסתכלים בזמנים מוקדמים יותר, שבהם לבני-אדם היה קל יותר להגיע למשהו כזה בשל עצם המצב של תרבותם; כי, תרבויות המזרח שוכנות קרוב יותר לאזור קו-המשווה, היכן שדברים כאלה היו נגישים לראייה הרוחית האלמנטרית הקדומה. ברם, כיום, אפשר להגיע לדברים הללו באזור האקלים הממוזג עם ראייה רוחית חופשית ומדויקת... עם זאת, בני-אדם רוצים לחזור אל התרבויות הקדומות! באותם ימים, בני-אדם לא הבדילו בין אביב, קיץ, סתיו, חורף. להבדיל בין אביב, קיץ, סתיו, חורף, מוביל אותנו לרצף, כי הוא כולל את 'הארבעה'. היה בלתי-אפשרי לתרבות ההודית העתיקה, למשל, לחשוב על משהו כמו מהלך השנה כפי שהוא נשלט, מפני שהוא אינו כולל דבר מצורות האבטיפוס המונחים ביסודה של כל פעילות.

כאשר כתבתי את ספרי *תיאוסופיה*², היה בלתי-אפשרי פשוט למנות ברצף גוף פיסית, גוף אתרי, גוף אסטרי ו'אני', אם כי אנו יכולים לסכמם בדרך זו ברגע שהחומר מוצב לפנינו, ברגע שהוא מובן באופן פנימי. לכן, היה עליי לסדרם על-פי המספר שלוש: גוף פיסית, גוף אתרי, גוף אסטרי – יוצרים את השילוש הראשון. לאחר מכן, בא השילוש אשר ארוג עמו: נפש-תחושתית, נפש-אינטלקטואלית ונפש-תודעה; ואחר-כך השילוש הארוג עמו: עצמיות-הרוח, רוח-החיים ואדם-הרוח – שלוש פעמים שלושה ארוגים זה בזה בדרך כזו שהם הופכים לשבעה.

		1	גוף פיסית
		2	גוף אתרי
			גוף-התחושה
3	נפש-תחושתית		
4	נפש-אינטלקטואלית		
5	נפש-התודעה		
			רוח-עצמיות
		6	רוח-החיים
		7	אדם-הרוח

רק כאשר אנו מסתכלים בשלב הנוכחי של אבולוציית המין האנושי שהארבעה מופיעים, שהינו באמת מספר משני. אם ברצוננו לראות את העיקרון הפעיל באופן פנימי, אם ברצוננו לראות את התהליך היוצר, מוכרחים אנו לראות את היצירה והעיצוב כקשורים לתלת-איבריות, לשילוש.

² GA-9. הוצאת בדולח.

לפיכך, ההשקפה ההודית העתיקה הייתה של שנה המחולקת לעונה חמה אשר כוללת בקירוב את החודשים אפריל, מאי, יוני ויולי, שלנו; עונה גשומה הכוללת בקירוב את החודשים אוגוסט, ספטמבר, אוקטובר ונובמבר, שלנו; ועונה קרה הכוללת את החודשים דצמבר, ינואר, פברואר ומרס, שלנו. הגבולות אינם צריכים להיקבע באופן קשיח לפי חודשים, אלא זה רק בקירוב; אפשר לחשוב עליהם כגבולות נעים. אך, על מהלך השנה חשבו על-פי העיקרון של 'השלושה'.

וכך, מצבה כולו של הנפש היה מתמלא בנטייה-מוקדמת לבחון את השילוש הבראשיתי הזה בכל אריגה ובכל פעילות, ולפיכך לשזור גם אל תוך כל היצירה והעיצוב האנושיים. אנו אף יכולים לומר שאפשרי שתהינה לנו אידיאות אמיתיות של החיים הרוחיים החופשיים, חיים של זכויות-אדם, חיי חברה וכלכלה, כאשר אנו קולטים במעמקים את הפעימה המשולשת הזאת של פעילות קוסמית אשר מוכרחה למלא גם את הפעילות האנושית.

התייחסות כלשהי לסוג זה של דבר תיתפס כיום כסוג מסוים של אמונה תפלה, בעוד שפשוט לספור 'אחד' ושוב 'אחד', 'שתיים', 'שלוש' וכן הלאה נחשב לחכמה גדולה. אך, הטבע לא פועל כך. ברם, אם נסתכל רק בתחום שבו הכול ארוג יחד, כמו במקרה של הטבע בעונת האביב – שכמובן מוכרחים אנו להתבונן בו אם ברצוננו להבחין באריגתם של דברים – אז, לעולם לא נוכל לשחזר את הפעימה של השלושה.

אבל, כאשר מישוהו עוקב אחר המהלך כולו של השנה, כאשר הוא רואה כיצד 'השלושה' מסודרים, כיצד החיים הרוחיים והחיים הפיסיים-חומריים מתקיימים כדואליות, והאריגה הריתמית של השניים כשלישי, אז הוא יתפוס את השלושה-באחד, האחד-בשלושה, הזה, וילמד לדעת כיצד הישות האנושית יכולה למקם את עצמה בפעילות קוסמית זו: שלושה-לאחד, אחד-לשלושה.

זו תהיה הנטייה כולה של הנפש האנושית למלא את הקוסמוס, להתאחד עם עולמות קוסמיים, אם ברגע בו מחשבת מיכאל תוכל לעורר את מחשבת החגים בדרך כזו שהיינו קובעים חג-מיכאל בחצי השני של חודש ספטמבר לצד חג-הפסחא; אילו למחשבה של תחיית האל לאחר המוות הייתה יכולה להתווסף המחשבה, המופקת על-ידי כוח-מיכאל, על תחיית האדם מן המוות, כך שהאדם ימצא, על-ידי תחיית הכריסטוס, את הכוח למות בכריסטוס. משמעות הדבר, להכניס את הכריסטוס אשר קם לתחייה אל תוך נפש האדם במהלך החיים הארציים, כדי להיות מסוגל למות בתוכו – כלומר להיות מסוגל למות, לא במוות, אלא כאשר האדם חי.

תודעה פנימית כמו זאת תהיה התוצאה של היסוד מעורר-ההשראה אשר היה נובע מפולחן מיכאל. אנו יכולים להבין היטב עד כמה תקופתנו המטריאליסטית שהינה גם תקופה שבה טופחו צרות-אופקים ופדנטיות, מרוחקת מאידיאה כלשהי כמו זו. כמובן, לא מצפים מאתנו דבר כלשהו, כל עוד הוא נשאר מת ומופשט. אך, אם עם אותה התלהבות שעמה חגים הוצגו פעם בעולם, כאשר לבני-אדם היה הכוח ליצור

חגים – אם דבר כזה יקרה שוב, אז הוא יפעל באופן מעורר-השראה. אכן, הוא יפעל באופן מעורר-השראה עבור חיינו הרוחניים בכללותם וחיינו החברתיים בכללותם. אז, מה שאנו זקוקים לו יתקיים בחיים: לא רוח מופשטת מצד אחד וטבע נטול-רוח מצד שני, אלא טבע חדור ברוח ורוח אשר יוצרת ומעצבת באופן טבעי. כי, אלה אחד הם והם יארגו שוב דת, מדע ואמנות לכדי אחדות, מפני שהם יבינו כיצד לתפוס את השילוש בדת, מדע ואמנות במובנה של מחשבת מיכאל, כך שהשלושה הללו יוכלו להתאחד בדרך הנכונה במחשבת חג-הפסחא, ביצירה ובעיצוב האנתרופוסופיים. זה יכול לפעול באופ דתי, באופן אמנותי ובאופן הכרתי ויוכלו גם להיבדל מבחינה דתית ומבחינה הכרתית. אז, בעונת חג-הפסחא האימפולס האנתרופוסופי יהיה כרוך בתפיסת האחדות של המדע, הדת והאמנות; ואז בחג-מיכאל בתפיסה כיצד השלושה – שיש להם אם **אחת**, אם חג-הפסחא – כיצד השלושה הופכים ל'אחיות' ועומדות זו לצד זו, משלימות אחת את השנייה באופן הדדי. אז, מחשבת מיכאל אשר צריכה להתעורר לחיים כחג במהלך השנה, תוכל לפעול באופן מעורר-השראה בכל תחומי החיים האנושיים.

בדברים כאלה, המשתייכים לאזוטרי האמיתי, בהתחלה עלינו למלא את עצמנו, לפחות בהכרה שלנו. אם, לאחר מכן, יבוא זמן שבו תהיינה אישיות הפועלות במרץ, דבר כזה יוכל להפוך למעשה לאימפולס שרק הוא לבדו יהיה מסוגל, במצבה הנוכחי של האנושות, להחליף את הכוחות היורדים בכוחות עולים.

הרצאה 4

דורנאך, 7 באפריל 1923

לאחרונה, התייחסתי לעתים קרובות לקשר שיש למהלך השנה להיבטים שונים של החיים האנושיים, ובמהלך ימי הפסחא הצבעתי במיוחד על הקשר לחגיגת החגים. היום, ברצוני לחזור לאחור לזמנים עתיקים מאוד ולהרחיב בנושא זה רק ביחס למיסטריות העתיקות. זה אולי יעמיק בדרך זו אחרת את אשר דיברנו עליו קודם לכן.

לבני-האדם מתקופות עתיקות מאוד על האדמה, החגים אשר נחגגו במהלך השנה, היוו חלק משמעותי בחייהם. אנו יודעים שבאותם זמנים עתיקים, התודעה האנושית פעלה בדרך שונה לחלוטין מזו בזמנים מאוחרים יותר. לצורה עתיקה זו של תודעה, אנו יכולים, איכשהו, לייחס טבע של חלום. ואכן, ממצב זה של חלום שאותן תובנות עלו בנפש האנושית, בתודעה האנושית, שאחר-כך קיבלו צורה של סיפורי-אגדות ולמעשה הפכו למיתולוגיה.

באמצעות תודעת-חלום זו, או אנו גם יכולים לומר תודעה אינסטינקטיבית של ראייה רוחית, בני-אדם ראו עמוק יותר בסביבה הרוחית. אך, דווקא עם סוג מוגבר יותר זה של השתתפות, לא רק בפעילויות המוחשיות של הטבע כפי שהינו המקרה כיום, אלא גם במאורעות הרוחיים, בני-אדם היו מעורבים הרבה יותר בתופעות הקשורות למחזור השנה, בהיבטים השונים של הטבע באביב ובסתיו. הצבעתי על כך בדיוק בימים האחרונים.

היום, בהיבט זה, ברצוני לחלוק עמכם משהו שונה לגמרי: כיצד חג אמצע-הקיץ, אשר הפך לחג יוחנן-הקדוש שלנו, וחג אמצע-החורף, אשר הפך לחג-המולד שלנו, נחגגו בהקשר עם תורות המיסטריות העתיקות. בהתחלה, מוכרחים אנו להיות ברורים ביחס לכך שלאנושות של הזמנים העתיקים שעליה אנו מדברים, לא הייתה תודעת-'אני' מלאה, כמו זו שיש לנו בימינו. בתודעה דמוית-החלום, תודעת-'אני' מלאה הייתה חסרה; וכאשר זהו המקרה, בני-אדם אינם תופסים בדיוק את אשר היה קיים בטבע הדומם, בטבע המינרלי.

ידידי היקרים, הבה נזכור זאת היטב ברוחנו. זו לא הייתה תודעה אשר זרמה לצד מחשבות מופשטות, אלא תודעה אשר חייתה בתמונות; עם זאת, היא הייתה דמוית-חלום. בני-אדם אלו נכנסו, למשל, אל תוך חיי הצמח הנובטים והמלבלבים ואל תוך טבע-הצומח הרבה יותר מאשר כיום. שוב, הם חשו את נשירת העלים, את התייבשותם בסתיו, את קמילתו של עולם הצמחים כולו; הם חשו עמוקות גם את השינויים שעולם בעלי-החיים עבר במהלך השנה; הם חשו שהסביבה האנושית כולה הייתה שונה כאשר האוויר התמלא בפרפרים מתנופפים ובחיפושיות מזמזמות. הם חשו את האריגה האנושית שלהם בדרך

מסוימת כאילו נמצאת לצד האריגה וההוויה של הוויית-הקיום של הצמחים ובעלי-החיים. אבל, לא רק שלא היה להם שום עניין בתחום המינרלים, אלא לא הייתה להם שום תודעה הולמת ביחס אליהם, ביחס לעולם הדומם שמחוצה להם. זהו צד אחד של התודעה האנושית המוקדמת.

הצד השני הוא הבא: בקרב אנושות קדומה זו, לא היה שום עניין בצורתו של האדם באופן כללי. כיום, קשה מאוד לדמיין מה הייתה התפיסה האנושית בהיבט זה, שבני-אדם באופן כללי לא התעניינו במיוחד בדמות האנושית כתצורה מרחבית. ברם, הייתה להם התעניינות עצומה במה שקשור לגזע. וככל שאנו מרחיקים לאחור אל התרבויות העתיקות, כך אנו מגלים פחות בני-אדם בעלי התודעה הנפוצה המתעניינת בצורה האנושית. לעומת זאת, הם התעניינו בצבע העור, במזג של הגזע. אלה הדברים שבני-אדם הבחינו בהם. מצד אחד, האדם לא התעניין בעולם המינרלים הדומם ואף לא, מצד שני, בצורה האנושית. הייתה התעניינות, כפי שאמרנו, במה שקשור לגזע, לאו דווקא באנושי אוניברסלי, כולל הצורה האנושית החיצונית של האדם.

המורים הגדולים של המיסטריות פשוט קיבלו זאת כעובדה. כיצד הם חשבו על כך, אציג בפניכם בצורה גרפית באמצעות תרשים.

הם אמרו לעצמם: "בני-האדם יש תודעה דמוית-חלום שבאמצעותה הם תופסים באופן ברור מאוד את חיי הצמחים בסביבתם." – בתמונות-החלום שלהם, בני-האדם הללו אכן חיו עם חיי הצמחים; אבל, תודעת-החלום שלהם לא התפשטה להבנת עולם המינרלים. כך, מורי המיסטריות אמרו לעצמם: "התודעה האנושית מגיעה, מצד אחד, אל חיי הצמחים (ראה תרשים), אשר נחווים בחלום, אך לא אל המינרלים; הם נמצאים מחוץ לתודעה האנושית. ומצד שני, בני-האדם חשו בתוכם את מה שעדיין כובל אותם לעולם בעלי-החיים, כלומר מה שקשור לגזע, מה שטיפוסי לבעלי-חיים (ראה תרשים). לעומת זאת, מה שעושה את האדם באמת לאדם, צורתו הזקופה, הצורה המרחבית של ישותו, נמצא מחוץ לתודעה האנושית."

כך, מה שהינו אנושי במיוחד נמצא מחוץ להתעניינותם של בני-האדם הללו מזמנים קדומים. אנו יכולים לאפיין את האנושי על-ידי כך שנחשוב עליו, במובנה של אנושות קדומה זו, ככלואה בתוך מרחב זה (החלק המוצלל בתרשים), בעוד שהמינרלים והאנושי במיוחד נמצאים מחוץ לתחום הידיעה שהינו נגיש באופן כללי לאותם בני-אדם אשר ניהלו את חייהם מחוץ למיסטריות.

אך, מה שאמרתי זה עתה ישים רק באופן כללי. עם כוחותיו, עם מה שהאדם חווה בישותו שלו, הוא לא היה יכול לחדור אל מעבר למרחב הזה (ראה תרשים), למינרלים מצד אחד, לאנושי מצד שני. אבל, היו טקסים שמקורם במיסטריות אשר הביאו לאדם במהלך השנה משהו שהינו קרוב לתודעת-אני' אנושית, מצד אחד, ותפיסת ממלכת המינרלים הכללית, מצד שני.

מוזר ככל שזה עשוי להישמע לבני-אדם בהווה, זה אף-על-פי-כן נכון שהכמרים של המיסטריות העתיקות ארגנו חגים שעל-ידי השפעותיהם הבלתי-רגילות, האדם נישא אל מחוץ ומעל לדמוי-הצמח אל המינרלים, ועל-ידי כך בזמן מסוים של השנה הוא חווה הארה של ה'אני' שלו. הדבר היה כאילו ה'אני' קרן אל תוך תודעת-החלום. אתם יודעים שאפילו בחלומותיו של אדם כיום, ה'אני' שלו, שהינו גלוי אז, כולל לעתים קרובות יסוד של חלום.

וכך, בזמנו של חג יוחנן-הקדוש, דרך הטקסים אשר אורגנו עבור אותם בני-אדם אשר רצו לקחת בהם חלק, תודעת-אני' קרנה פנימה בדיוק בשיא הקיץ. ובזמן הזה של אמצע-הקיץ, בני-אדם יכלו לתפוס את תחום המינרלים לפחות במידה הנחוצה לעזור להם להגיע לסוג של תודעת-אני', ובכך ה'אני' הופיע כמשהו אשר נכנס אל תוך חלומות מבחוץ. כדי ליצור זאת, המשתתפים בחגי אמצע-הקיץ הקדומים ביותר – אלה של מפנה השמש של הקיץ אשר הפכו לחג יוחנן-הקדוש שלנו – המשתתפים הובלו לפתח יסוד מוסיקלי-פואטי במחולות מעגליים בעלי תכונה קצבית חזקה ומלווים בשירה. הצגות ומופעים מסוימים היו מלאים בסגנון מוסיקלי נבדל שבין שירה לדיבור, מלווים בכלים פרימיטיביים. חג כזה היה שקוע לחלוטין ביסוד המוסיקלי-פואטי. את מה שהיה לאדם בתודעת-החלום שלו, הוא כביכול מזג אל תוך הקוסמוס, בצורה של מוסיקה, שירה ומחולות.

לאדם המודרני לא יכולה להיות הערכה אמיתית של מה שהוגשם באמצעות מוסיקה ושירה במהלך אותם חגים עממיים נפוצים של הזמנים העתיקים, אשר התקיימו תחת הנחייתם של בני-אדם שלחילופין קיבלו את ההנחיה שלהם מהמיסטריות. כי, מה שהמוסיקה והשירה הפכו להיות מאז רחוק מאוד מן הצורה הפשוטה, הפרימיטיבית והאלמנטרית של מוסיקה ושירה, אשר התפתחה באותם זמנים בשיאו של הקיץ תחת הנחייתן של המיסטריות. כי, כל מה שבני-אדם עשו במופעי המחולות המעגליים שלהם, מלווים בשירה ובדקלומים פואטיים פרימיטיביים, הייתה לו מטרה אחת ויחידה של יצירת הלך-נפש שבו יתרחש מה שכיניתי עתה, קרינת ה'אני' אל תוך הרוח האנושית.

אך, אילו אותם בני-אדם קדומים היו נשאלים כיצד הם הצליחו ליצור שירים ומחולות אלה, שבאמצעותם היה יכול לעלות מה שתיארתי, הם היו נותנים תשובה פרדוכסלית מאוד לאדם המודרני. הם היו אומרים, למשל: "הרבה מהם הועבר לנו דרך מסורת, כי אלה אשר הלכו לפנינו גם עשו את הדברים הללו." אבל, בזמנים עתיקים מסוימים, הם היו אומרים: "אדם יכול ללמוד את הדברים הללו גם כיום בלי שתהיה לו מסורת כלשהי, אם הוא פשוט מפתח הלאה את אשר מתגלה. אדם בימינו עדיין יכול ללמוד כיצד

להשתמש בכלי נגינה, כיצד להתאים תנועות מחול למוסיקה, כיצד לשלוט בקול – וכיצד מופיע עתה הפרדוקס במה שבני-אדם קדומים אלו היו אומרים. הם היו אומרים: "למדו זאת מציפורי-שיר." – כי, הם הבינו באופן עמוק את משמעות שירת ציפורי-השיר בכללותה.

ידידי היקרים, המין האנושי שכח לפני זמן רב מדוע ציפורי-השיר שרות. נכון שבני-האדם שימרו את אמנות השירה, אך בעידן של אינטלקטואליזם שבו האינטלקט שולט בכול, הם שכחו את הקשר של השירה ליקום כולו. אפילו מישהו המקבל השראה בצורה מוסיקלית, המתחיל את אמנות המוסיקה גבוה מאוד מעל לעממי, אפילו אדם כזה, בדוברו מתוך עידן אינטלקטואלי מאוחר יותר זה, אומר: "אני שר כמו ששרה הציפור אשר שוכנת על ענפי העצים. השיר היוצא מגרוני הוא הגמול שלי וזהו גמול גדול מאוד." אכן, ידידי היקרים, האדם מתקופה מסוימת אומר זאת. ברם, הציפור לעולם לא תאמר דבר כזה. היא לעולם לא תאמר: "השיר היוצא מגרוני הוא הגמול שלי." ובמידה מועטה היו תלמידי בתי-הספר העתיקים של המיסטריות אומרים זאת. כי, כאשר בזמן מסוים בשנה עפרונים וזמרים שרים, מה שנוצר על-ידי כך, זורם החוצה אל תוך הקוסמוס, לא דרך האוויר, אלא דרך היסוד האתרי; הוא רוטט בחוץ בקוסמוס עד גבול מסוים... לאחר מכן, הוא רוטט שוב אל האדמה, כדי להתקבל בתחום בעלי-החיים – רק עתה שהמהות האלוהית-רוחית של הקוסמוס התאחדה עמו.

וכך קורה שהזמירים והעפרונים שולחים את קולותיהם אל תוך היקום (אדום) ומה שהם שולחים שב אליהם באופן אתרי (צהוב), עבור הזמן שבו הם אינם שרים;

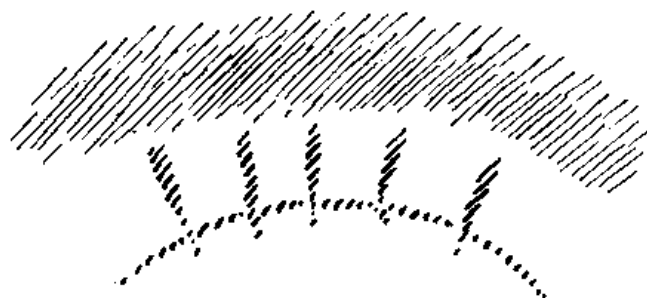
אבל, בינתיים הוא התמלא בתוכן של האלוהי-רוחי. העפרונים שולחים את קולותיהם החוצה לעבר הקוסמוס, והאלוהי-רוחי אשר לוקח חלק בעיצוב, בתצורה כולה של ממלכת בעלי-החיים, זורם חזרה אל האדמה על הגלים של מה שזרם החוצה בשירים של העפרונים והזמירים.

לכן, אם מישהו מדבר, לא מנקודת-המבט של העידן האינטלקטואלי, אלא מתוך תודעה אנושית אמיתית חובקת-כל, הוא באמת אינו יכול לומר: "אני שר כפי ששרה הציפור אשר שוכנת בין ענפי העצים. השיר אשר יוצא מגרוני הוא הגמול שלי, וזהו גמול גדול מאוד." תחת זאת, יהיה עליו לומר: "אני שר כפי ששרה הציפור אשר שוכנת בין ענפי העצים. והשיר הזורם מגרוני אל תוך המרחבים הקוסמיים, שב לאדמה

כברכה אשר מפרה את החיים הארציים באימפולסים אלוהיים-רוחיים שאז פועלים בעולם הציפורים, היכולים לפעול רק בעולם הציפורים, מפני שהם מוצאים את דרכם על גלי השיר אשר 'הושמע להם החוצה' אל תוך קוסמוס."

עתה, כמובן, לא כל היצורים הם עפרונים וזמרים; וכן, לא כולם שולחים את שיריהם; אלא, משהו דומה גם אם הוא אינו יפה כל-כך, יוצא אל תוך הקוסמוס מתוך עולם בעלי-החיים בכללותו. באותם זמנים קדומים, זה היה מובן ולכן התלמידים של תלמידי-המיסטיות הודרכו בשירה ובמחולות כאלה שהיו יכולים לבצע בחג יוחנן-הקדוש, אם יכול אני לכנותו בשמו המודרני. ישויות אנוש שלחו זאת אל תוך הקוסמוס, כמובן לא בצורת בעל-חיים, אלא בצורה אנושית, כהתפתחות נוספת של מה שבעלי-החיים שולחים אל תוך המרחב הקוסמי. – וישנו דבר נוסף אשר השתייך לאותם חגים: לא רק המחולות, המוסיקה והשירה, אלא לאחר מכן **ההקשבה**. בהתחלה, הייתה ההופעה הפעילה בחגים; לאחר מכן, בני-האדם הונחו להקשיב למה שחזר אליהם. כי, דרך המחולות שלהם, השירה שלהם וכל מה שהיה פואטי בהופעותיהם, הם שלחו את **השאלות** הגדולות אל האלוהי-רוחי של הקוסמוס. ההופעה שלהם זרמה כלפי מעלה, כביכול, אל תוך המרחבים הקוסמיים כפי שהמים של האדמה מתרוממים, יוצרים עננים למעלה ומורידים אותם שוב למטה כגשם. כך, ההשפעות של מופעי החגים האנושיים עלו מעלה וחזרו שוב – כמובן לא כגשם, אלא כמשהו אשר התגלה לאדם כ**כוח-ה'אני'**. ולבני-האדם היה רגש עדין כלפי אותה טרנספורמציה מיוחדת אשר התרחשה באוויר ובחום שמסביב לאדמה, בערך בזמנו של חג יוחנן-הקדוש. כמובן, האדם בעידן האינטלקטואלי הנוכחי מתעלם מדברים כאלה. יש לו משהו אחר לעשות מאשר מה שבני-אדם מזמנים קדומים עשו. בזמנים הללו, כמו גם באחרים, עליו להשתתף במסיבות תה או קפה בשעה חמש; עליו ללכת לתיאטרון וכן הלאה; פשוט, יש לו דברים אחרים לעשות, דברים שאינם תלויים בעונת השנה. בעשותו כל זאת, האדם שוכח את אותה טרנספורמציה עדינה אשר מתרחשת במעטפת האטמוספירית של האדמה

אך, בני-אדם אלו מזמנים קדומים חשו כמה שונים היו האוויר והחום סביב זמנו של יוחנן-הקדוש, בשיא הקיץ, כיצד הם מכניסים משהו מטבע הצומח. פשוט חישבו איזה סוג של תפיסה זו הייתה – רגש עדין זה כלפי כל המתרחש בעולם הצמחים. הבה נניח שזו האדמה, ובכל מקום יוצאים צמחים מתוך האדמה.

לבני-האדם אז הייתה מודעות של רגש עדין למה שמתפתח שם בצמח, של מה שחי בצמח. באביב, הייתה להם תחושה כללית של הטבע, שממנה עדיין נשמר הד בשפתנו. ביצירה פאוסט מאת גיתה תמצאו את הביטוי 'מוריק'.³ מי מבחין בימינו בכך שהשדות מתחילים להוריק, שהצבע הירוק אשר עולה באביב מתוך האדמה, פורץ ונישא באוויר? מי מבחין בכך שהוא צומח ומי מבחין בכך שהוא פורח? ובכן, כמובן שכיום בני-אדם רואים זאת; האדום והצהוב של הפרחים מענג אותם; אבל, הם אינם מבחינים בכך שהאוויר משתנה כאשר הפרחים מבלבלים ושוב כאשר נוצר פרי. השתתפות מלאת-חיים כזו בעולם הצמחים אינה קיימת עוד בעידן האינטלקטואלי שלנו; אך היא הייתה קיימת אצל בני-האדם מזמנים קדומים. לכן, הם היו מודעים לה ברגש התפיסתי שלהם, כאשר הצבע הירוק, הלבנבן והנבת הפרי, באו לקראתם – עתה, לא מתוך האדמה, אלא מתוך האטמוספירה שמסביב; כאשר האוויר והחום עצמם זרמו מטה מלמעלה כמו משהו הדומה לטבע הצמח (מוצלל בתרשים). וכאשר האוויר והחום נעשו דמויי-צמח, התודעה של אותם בני-אדם הועברה אל תוך אותה ספירה שלתוכה ה'אני' ירד, כמענה למה שהם שלחו החוצה אל תוך הקוסמוס בצורה של מוסיקה ושירה.

כך, לחגים היה תוכן מופלא, אינטימי, אנושי. זו הייתה שאלה אשר הופנתה ליקום האלוהי-רוחי. בני-האדם קיבלו את התשובה מפני שהם חשו – כפי שאנו קולטים כיום את הנבת הפירות, הפריחה, את האדמה המוריקה – משהו דמוי-צמח אשר זורם מטה מלמעלה מתוך האוויר המינרלי בלבד. בדרך זו, הם נכנסו אל תוך החלום של הוויית-הקיום, אל תוך תודעת-החלום העתיקה וגם אל תוך החלום של ה'אני'.

וכאשר חג יוחנן-הקדוש חלף וחודשים יולי ואוגוסט הופיעו שוב, לבני-האדם הייתה התחושה: "יש לנו 'אני', אך 'אני' זה נשאר שם למעלה בשמים והוא דובר אלינו רק בזמנו של חג יוחנן-הקדוש. אז, אנו נעשים מודעים לכך שאנו קשורים לשמים. הוא הכניס את ה'אני' שלנו תחת הגנתו. הוא מראה לנו אותו כאשר הוא פותח את השער הגדול לשמים בחג יוחנן-הקדוש. אבל, עלינו לשאול אודותיו. מוכרחים אנו לשאול בעודנו מבצעים את מופעי החג בזמנו של יוחנן-הקדוש, כי במופעים הללו אנו מגלים את דרכנו אל הטקסים המוסיקליים והפואטיים הקרובים והאינטימיים באופן שלא יאומן." – כך, חגים קדומים אלו כבר ביססו סוג של תקשורת, איחוד, בין הארצי והשמימי.

אתם רואים, חג זה כולו היה שקוע במוסיקלי, במוסיקלי-פואטי. יכול אני לומר שבישובים הפשוטים של בני-אדם קדומים מאוד, לפתע, במשך ימים ספורים בשיאו של הקיץ, הכול נעשה פואטי – אף על פי שזה הוכן מראש וביסודיות על-ידי המיסטריות. החיים החברתיים בכללותם היו שקועים בתוך יסוד מוסיקלי-פואטי זה. בני-האדם האמינו שהם היו זקוקים לזה עבור החיים במהלך השנה, בדיוק כפי שהם היו

³ es gruenelt; פאוסט מאת גיתה, חלק שני של הטרגדיה, מערכה ראשונה, נוף נעים, שורה 4654. תרגומה של ניצה בן-ארי, אוניברסיטת תל-אביב, הוצאה לאור.

זקוקים מדי יום למזון ולשתייה; שהם היו צריכים להיכנס אל תוך הלך-נפש זה של מחולות, מוסיקה ושירה, כדי לבסס את הקשר שלהם עם הכוחות האלוהיים-רוחיים של הקוסמוס. שריד מהחג הזה נשאר בעידן מאוחר יותר, כאשר משורר אמר, למשל: "שירי, הו מוזה, על חרון אפו של אכילס, הבן של פלאוס", מפני שהוא עדיין זכר שפעם השאלה הגדולה הוצבה בפני האלוהות וציפו שהאלוהות תיתן תשובה לשאלת בני-האדם.

כפי שחגים אלה בזמנו של יוחנן-הקדוש הוכנו בקפידה כדי להפנות את השאלה הגדולה לקוסמוס, כדי שהקוסמוס יוכל להבטיח לאדם בזמן הזה שיש לו 'אני', שהשמים הכניסו תחת הגנתם, כך אותו דבר הוכן בחג שבתקופת מפנה-השמש בחורף, במעמקי החורף, שהפך עתה לחג-המולד שלנו. אך, בעוד שבזמן חג יוחנן-הקדוש הכול היה שקוע ביסוד המוסיקלי-פואטי, ביסוד המחולות, הרי שעתה, במעמקי החורף, הכול הוכן תחילה בדרך כזו שבני-האדם ידעו שהם מוכרחים להיות דוממים ושקטים, שהם מוכרחים להיכנס אל תוך יסוד שקול יותר. ואז, הוצג – בזמנים קדומים אלו שעליהם ההיסטוריה החיצונית אינה מספקת שום תיעוד, עליהם אנו יכולים לדעת רק באמצעות מדע הרוח – כל מה שבמהלך הקיץ היה ביסודות העיצוב, היצירה והדמיון אשר הגיעו לשיאם בחגים במוסיקה ובמחול. במהלך אותם זמנים, בני-אדם קדומים אלו, שבדרך מסוימת יצאו מתוך עצמם כדי להתאחד עם ה'אני' בשמים, לא עסקו בלימוד כלשהו. מלבד החג, הם היו עסוקים בלדאוג למה שהיה נחוץ למחייתם. ההדרכה המתונה לחודשי החורף, וזו הגיעה לשיאה, לביטוי החגיגי שלה, בזמן מפנה-השמש בחורף, במעמקי החורף, בזמן חג-המולד.

אז, החלה ההכנה של בני-האדם, שוב תחת ההנחיה של תלמידי המיסטריות, לחגיגות רוחיות שונות אשר התקיימו במהלך הקיץ. קשה לתאר במונחים מודרניים את מה שבני-האדם עשו מהחודשים ספטמבר-אוקטובר עד זמן חג-המולד שלנו, כי הכול היה שונה כל-כך ממה שנעשה כיום. אך, הם הונחו במה שאולי אנו יכולים לכנות, פתרון חידות, במתן מענה לשאלות אשר נוסחו בצורה נסתרת כך שבני-האדם היו צריכים לגלות משמעות במה שניתן בסימנים. הבה נאמר שתלמידי המיסטריות נתנו לאלה אשר למדו בדרך הזאת איזשהו סוג של תמונה סמלית, שהיה עליהם לפענח. או, הם נתנו להם מה שאנו יכולים לכנות, חידה שיש לפתור, או איזשהו סוג של לחש. את מה שהאמירה המאגית כללה, הם היו אמורים להחיל על הטבע ועל-ידי כך לגלות את משמעותה.

אבל, הייתה הכנה קפדנית במיוחד למה שמאוחר יותר קיבל את הצורות המגוונות ביותר בקרב העמים השונים; למשל, למה שהיה ידוע בארצות הצפוניות בתקופה מאוחרת יותר כזריקת השרביטים הכתובים בא"ב הרוני, כך שהם יצרו צורות אשר פוענחו. בני-אדם הקדישו את עצמם לפעילויות הללו במעמקי החורף; אך, מעל לכול, אותם דברים טופחו כך שהם הובילו לאמנות מסוימת של פיסול, בצורה פרימיטיבית, כמובן.

בין צורות עתיקות אלו של תודעה הייתה צורה אחת מיוחדת במינה, פרדוכסלית כפי שהיא נשמעת לבני-אדם מודרניים, והיא הייתה כדלקמן: עם ביאתו של חודש אוקטובר, דחף לאיזשהו סוג של פעילות החל להניע ולהמריץ את גפיהם של בני-האדם. בקיץ, אדם היה צריך להתאים את תנועות גפיו למה שהשדות דרשו ממנו; היה עליו לשים ידיו על המחרשה; היה עליו להסתגל לעולם החיצוני. ברם, כאשר הקציר נאסף וגפיו קיבלו מנוחה, התעורר בהם הצורך לצורה אחרת של פעילות, וגפיו כמהו ללוש. אז, בני-האדם הפיקו הנאה מיוחדת מסוגים שונים של פעילות של עיצוב פלסטי. אנו יכולים לומר שכפי שדחף מרוכז עורר בזמן חג יוחנן-הקדוש מחול ומוסיקה, כך לקראת חג-המולד הופיע דחף מרוכז ללוש, לעצב, ליצור, תוך שימוש בכל סוג של חומר נוח לעיצוב הקיים בטבע. לבני-האדם היה רגש עדין במיוחד, למשל, ביחס למים המתחילים לקפוא. זה נתן להם את האימפולס המסוים לדחוף אותם בכיוון זה או אחר, כך שצורות-הקרח אשר הופיעו במים קיבלו צורות מסוימות. אכן, בני-אדם הרחיקו מאוד כדי לשמור את ידיהם במים בעוד שהצורות התפתחו וידיהם נרדמו! בדרך זו, כאשר המים קפאו תחת הגלים שידיהם עשו, הם קיבלו את הצורות האמנותיות המדהימות ביותר, שכמובן התמוססו שוב.

מכל זה, לא נשאר דבר בעידן האינטלקטואליזם מלבד, לכל היותר, הנוהג של יציקת עופרת בליל ראש השנה החדשה, חגו של סילבסטר-הקדוש. בו, עופרת מותכת נמזגת בתוך מים ואז מגלים שהיא מקבלת צורות שאת משמעותן אמורים לנחש. אך, זהו השריד המופשט האחרון של אותן פעילויות מופלאות אשר עלו מן הכוח הממריץ לפעולה בטבע, אשר נחוה באופן פנימי על-ידי הישות האנושית, שביטאה את עצמה, למשל, כפי שתיארתי: שאדם דחף את ידו במים שהיו בתהליך של קיפאון, ואז היד נרדמה כאשר הוא בדק כיצד המים יוצרים גלים, כך שהמים הקפואים 'נתנו מענה' עם הצורות המדהימות ביותר. בדרך זו, הישות האנושית מצאה את התשובות לשאלות של האדמה. באמצעות המוסיקה והשירה בשיא הקיץ, הוא הפנה לשמים את שאלותיו, והם השיבו על-ידי שליחת רגש של 'אני' אל תוך תודעת-החלום שלו. במעמקי החורף, הוא הפנה את אשר רצה לדעת לא לשמים, אלא לארצי, והוא בחן את סוג הצורות שהיסוד הארצי היה יכול לקבל. בעשותו זאת, הוא הבחין בכך שלצורות אשר הופיעו היה דמיון מסוים לאלה אשר פותחו על-ידי חיפושיות ופרפרים. זו הייתה תוצאת ההתבוננות שלו. מן היסוד הפלסטי, היוצר, שהוא הפיק מתוך תהליכי הטבע של האדמה, עלתה בתוכו ההתבוננות האינטואיטיבית שהצורות השונות של בעלי-החיים מתעצבות לגמרי מתוך היסוד הארצי. בחג-המולד, האדם הבין את צורות בעלי-החיים. וכאשר הוא עבד, כאשר הוא הפעיל את גפיו, אפילו קפץ אל תוך המים ועשה תנועות מסוימות, יצא החוצה וראה כיצד המים המתמצקים הגיבו, אז הוא הבחין בצורה שיש לו כאדם בעולם החיצוני. אך, זה היה רק בזמן חג-המולד, לא בזמן אחר; בזמנים אחרים הייתה לו תפיסה של עולם בעלי-החיים בלבד ומה שקשור לגזע. בזמן חג-המולד, הוא התקדם גם להתנסות של הצורה האנושית.

כפי שבאותם זמנים של המיסטריות העתיקות תודעת-ה'אני' הועברה מן השמים, כך הרגש לצורה האנושית נמסר מתוך האדמה. בזמן חג-המולד, האדם למד לדעת את הכוח-צורה של האדמה, את הכוח הפיסולי המעצב שלה; ובזמן חג יוחנן-הקדוש, בשיאו של הקיץ, הוא למד לדעת כיצד ההרמוניות של הספירות מאפשרות ל'אני' שלו להישמע בתודעת-החלום שלו.

וכך, בעונות מיוחדות של חגים, המיסטריות העתיקות הרחיבו את ישותו של האדם. מצד אחד, סביבת האדמה התפשטה אל תוך השמים, כך שהאדם היה יכול לדעת כיצד השמים החזיקו ב'אני' שלו תחת הגנתם, כיצד ה'אני' שלו שכן שם. ובזמן חג-המולד, מורי המיסטריות גרמו לאדמה לתת מענה לשאלות האדם באמצעות צורות פלסטיות, כך שהאדם התעניין בהדרגה בצורה האנושית, בזרימה יחד של כל צורות בעלי-החיים אל תוך הצורה האנושית. באמצע הקיץ, האדם למד לדעת את עצמו באופן פנימי, ביחס ל'אני' שלו; במעמקי החורף, הוא למד לחוש את עצמו באופן חיצוני, ביחס לצורתו האנושית. וכך היה שמה שהאדם קלט כישותו שלו, כיצד הוא חש למעשה את עצמו, לא נרכש פשוט על-ידי היות אדם, אלא על-ידי חיים עם מהלך השנה; שכדי שיגיע לתודעת-ה'אני', השמים פתחו את שעריהם; שכדי שיגיע לתודעה של צורתו האנושית, חשפה האדמה בדרך מסוימת את המיסטריות שלה. כך, האדם היה קשור באופן פנימי ואינטימי למהלך השנה, קשור באופן אינטימי כל-כך שהיה עליו לומר לעצמו: "אני יודע מה אני מהווה כאדם רק כאשר אינני חי בחוסר רגישות, אלא כאשר אני מאפשר לעצמי בקיץ להינשא אל השמים, כאשר אני מאפשר לעצמי בחורף לשקוע במיסטריות של האדמה, בסודות של האדמה."

מזה אתם רואים שבזמן מסוים, עונות החגים עם החגיגות שלהם, נתפסו כחלק אינטגרלי של החיים האנושיים. אדם חש שהוא לא היה רק ישות-אדמה, אלא שישותו היסודית השתייכה לעולם כולו, שהוא היה אזרח של הקוסמוס כולו. אכן, הוא חש את עצמו כה מעט כישות-אדמה שלמעשה היה עליו להיות מודע למה שהוא היה דרך האדמה באמצעות החגים. ואת החגים הללו אפשר היה לחגוג רק בעונות מסוימות, מפני שבזמנים אחרים בני-האדם אשר חוו את מהלך השנה במידה מסוימת, לא היו מסוגלים לחוותו כלל. כי, כל מה שבני-האדם יכלו לחוות באמצעות החגים היה קשור לעונות הנדונות.

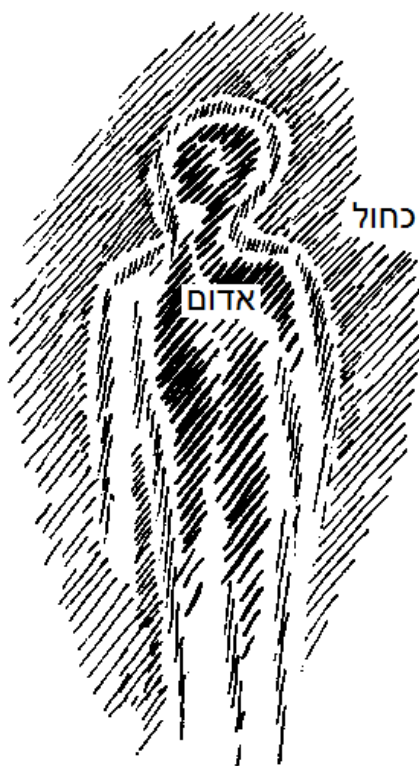
רשמו לפניכם, לאחר שהאדם השיג פעם אחת את חירותו בעידן האינטלקטואליזם, הוא לבטח אינו צריך לשוב להשתתפות זו בחיי הקוסמוס באותה דרך שהוא חווה אותם בעידנים פרימיטיביים. אבל, אף-על-פי-כן, הוא יכול להגיע אליהם אפילו עם ההרכב המודרני שלו, אם יפנה שוב אל הרוח.

אנו יכולים לומר שבתודעת-ה'אני' שיש לאדם מזה זמן רב, משהו שאפשר היה להשיגו רק דרך השערים של השמים בקיץ, נמשך פנימה. אך, רק מסיבה זו שהאדם מוכרח ללמוד להבין את הקוסמוס, לרכוש לעצמו משהו אחר שלחילופין שוכן מעבר ל'אני'. כיום, טבעי לבני-האדם לדבר על הצורה האנושית באופן כללי. לאלה אשר נכנסו אל תוך העידן האינטלקטואלי אין עוד תחושה חזקה ליסוד החייתי-גזעי. אבל, כפי שתחושה זו השתלטה קודם לכן על האדם, ברצוני לומר ככוח, כאימפולס, שאפשר היה למוצאו

רק מתוך האדמה, כך כיום, על-ידי הבנה של האדמה שאינה יכולה להירכש באמצעות גיאולוגיה או מינרלוגיה, אלא רק בדרך רוחית, האדם מוכרח להגיע שוב ליותר מהצורה האנושית גרידא.

אם נתייחס לצורה האנושית, אנו יכולים לומר: בזמנים עתיקים מאוד, האדם חש את עצמו בתוך צורה זו כך שהוא הרגיש רק את המאפיינים הגזעיים החיצוניים הקשורים לדם, אך נכשל לקלוט מעבר לעור עצמו (אדום בתרשים), הוא לא הבחין במה שעיצב את קווי-המתאר שלו.

כיום, האדם התקדם עד כדי כך שהוא מבחין בקווי-המתאר שלו, בגבולותיו הגופניים. הוא קולט את קווי-המתאר שלו כתכונה האנושית הטיפוסית של צורתו (כחול). ברם, עתה, האדם מוכרח לצאת מתוך עצמו; הוא מוכרח ללמוד לדעת את היסודות האתריים והאסטרליים שמחוצה לו. הוא יכול לעשות זאת אך ורק על-ידי העמקה במדע הרוח.

כך, אנו רואים שתודעתנו הנוכחית נרכשה על חשבון איבוד הרבה מן הקשר הקודם של תודעתנו לקוסמוס. אך, ברגע בו האדם הצליח לחוות את חירותו ואת עולם המחשבות שלו, אז הוא מוכרח להתעלות שוב ולחוות באופן קוסמי.

אלה הדברים שהאנתרופוסופיה מתכוונת אליהם כאשר היא מדברת על חידוש החגים, אפילו של קביעת החגים כמו חג-מיכאל בסתיו שעליו דיברנו לאחרונה. מוכרחים אנו להגיע שוב להבנה פנימית של המשמעות שיכולה להיות למחזור השנה בהקשר זה; אז, הוא יוכל להיות משהו נשגב יותר ממה שהוא היה לאדם לפני זמן רב, כפי שתוארנו.

הרצאה 5

דורנאך, 8 באפריל 1923

ברצוני להמשיך את המחשבות שכבר הצגתי כאן ביחס לקשר בין האדם ומחזור הטבע אשר נוצר בזמנים קדומים תחת השפעתן של המיסטריות ולהיכנס אל תוך מה שהאמינו בו באותם ימים ביחס לכל מה שאדם קיבל מן הקוסמוס דרך מחזור זה של הטבע. יתכן שקלטתם מן ההרצאה אתמול ואולי גם מן הזיכרון של דברים רבים שיכולתי לומר על נושאים כאלה במהלך תקופת חג-המולד בשנה שעברה בגית האנום אשר נלקח מאתנו – יתכן שקלטתם שמחזור השנה עם תופעותיו נתפס, ואכן כיום הוא עדיין יכול להיתפס, כפועל-יוצא של החיים, כמשהו שבמאורעות החיצוניים שלו הינו ברובו ביטוי של ישות חיה הניצבת מאחוריו היות שהפעולות של האורגניזם האנושי, הינן התגלויות של ישות, של הנפש האנושית עצמה.

הבה נזכיר לעצמנו כיצד, באמצע הקיץ, הזמן שאנו מכירים כזמן יוחנן-הקדוש, בני-האדם נעשו מודעים, תחת השפעתן של המיסטריות הקדומות, לקשר מסוים ל'אני' שלהם, 'אני' שהם לא התייחסו אליו כשלהם באופן בלעדי, אך שהם ראו כשוכן עדיין בחיקו של האלוהי-רוחי.

בני-אדם אלה האמינו שבאמצעות הטקסים שתיארתי, הם התקרבו ל'אני' שלהם באמצע הקיץ, אף על פי שבשאר השנה הוא היה נסתר מהם. כמובן, הם חשבו על עצמם שהם שוכנים בישות שלהם לגמרי בחיק האלוהי-רוחי; אבל, הם חשבו שבמהלך שלושת רבעי השנה לא התגלה להם דבר ממה שהשתייך להם כ'אני' שלהם. רק ברבע שנה זה, אשר הגיע לשיאו בזמן של יוחנן-הקדוש, שהישות היסודית של ה'אני' שלהם התגלתה בפניהם כאילו דרך שער אשר נפתח מתוך העולם האלוהי-רוחי.

עתה, למהות זו של ה'אני' האינדיבידואלי בתוך העולם האלוהי-רוחי שבו היא התגלתה, לא התייחסו, בשום פנים ואופן בדרך ניטרלית, בלתי-משוחדת – אפשר אף לומר פלגמטית – כמו בימינו. כאשר מדברים היום על ה'אני', קרוב לוודאי שלא יחשבו עליו כבעל קשר מיוחד כלשהו בין אם עם עולם זה ובין אם עם עולם אחר כלשהו. תחת זאת, האדם יחשוב על ה'אני' שלו כסוג של נקודה; מה שהוא מקריין מתוכו ומה שהוא קולט קורן פנימה. אך, הרגש שיש לאדם ביחס ל'אני' שלו הוא מטבע פלגמטי לגמרי. איננו יכולים באמת לומר שהאדם המודרני חש את האניות של ה'אני' שלו – חרף העובדה שזהו ה'אני' שלו; כי, מי שרוצה להיות כן, אינו יכול באמת לטעון שהוא אוהב את ה'אני' שלו. הוא אוהב את גופו; הוא אוהב את היצרים שלו; הוא עשוי לאהוב התנסות זו או אחרת. אבל ה'אני' הינו רק מילה זעירה אשר מורגשת כנקודה שבה מרוכז, פחות או יותר, כל אשר צוין. אך, באותה תקופה שבה, לאחר שנעשו הכנות ארוכות, הגישה ל'אני' זה נקבעה בצורה טקסטית, התאפשר לכל אדם לפגוש, במובן מסוים, את ה'אני' שלו ביקום. אז, לאחר מפגש זה, ה'אני' נתפס שוב נסוג מ- ועוזב בהדרגה את הישות האנושית עם הטבע הגופני והנפשי שלה, או

כפי שהיינו אומרים היום, עם הישות הפיסית-אתרית-אסטרלית שלה. באותה תקופה, האדם חש את ה'אני' באופן תפיסתי כבעל קשר ממשי לקוסמוס בכללותו, לעולם כולו.

אך, מה שהורגש מעל לכל דבר אחר ביחס לקשר של ה'אני' הזה לעולם, לא היה משהו 'נטורליסטי', אם נשתמש במונח המודרני; הוא לא היה משהו אשר התקבל כתופעה חיצונית. הוא דווקא היה משהו אשר נחשב כמרכז התפיסה המוסרית הקדומה ביותר של העולם. בני-אדם לא ציפו שסודות הטבע הגדולים יתגלו להם בעונה זו. לבטח, דיברו על סודות טבע אלה, אך האדם לא הכוין את תשומת-לבו בעיקר אליהם. הוא דווקא תפס באמצעות הרגש שלו שמעל לכל הוא היה אמור לספוג לתוכו כאימפולס מוסרי את מה שמתגלה בזמן אמצע-הקיץ, כאשר האור והחום מגיעים לשיאם.

זו הייתה העונה שהאדם תפס כזמן ההארה האלוהית-רוחית. ומה שהוא רצה להשיג מן השמים, מעל לכל, כ'תשובה' למופעי המוסיקה, השירה והמחולות, אשר בוצעו בעונה זו, מה שהוא המתין לו היה מה שהיה צריך להתגלות מן השמים, בכל הרצינות, מה שהם דרשו ממנו מבחינה מוסרית.

וכאשר בוצעו כל הטקסים שתיארתי אתמול כמשתייכים לחגיגת החגים הללו במהלך הזמן של החום הלוהט של הקיץ – אם לפעמים קרה שפרצה סופה רבת-עוצמה עם רעמים וברקים, אז בדיוק בהתפרצות זו של רעמים וברקים בני-האדם חשו את האזהרה המוסרית של השמים אשר הופנתה אל האנושות הארצית.

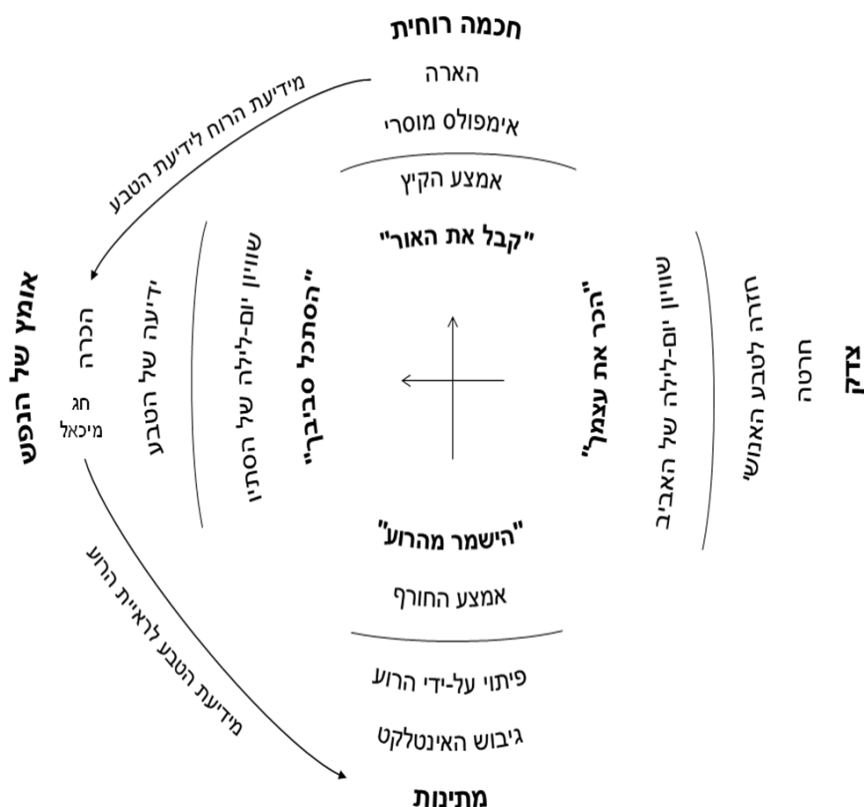
קיימים שרידים מזמן קדום זה בתפיסות כמו זו של זאוס כאל הרעם, המצויד בברקים. משהו דומה קשור לאל הגרמני, דונאר. זה מצד אחד. מצד שני, האדם חש באופן תפיסתי את הטבע, אני יכול לומר, כחם, זוהר, מרוצה מעצמו. והוא חש שטבע מחמם וזוהר זה כפי שהיה במהלך היום, נשאר גם במהלך הלילה. אלא, הוא עשה הבחנה, באומרו לעצמו: "במהלך היום, האוויר מתמלא ביסוד החום, ביסוד האור. ביסודות הללו של חום ואור, אורגים וחיים שליחים רוחיים שדרכם הישויות האלוהיות העילאיות רוצות להתוודע לבני-האדם, רוצות להעניק להם אימפולסים מוסריים. אך, בלילה, כאשר הישויות הרוחיות העילאיות נסוגות, השליחים נשארים מאחור ומתגלים בדרכם שלהם."

וכך, היה זה באמצע-הקיץ במיוחד שבני-האדם קלטו את השליטה והאריגה של הטבע בלילות הקיץ, בשעות הערב של הקיץ. ומה שהם הרגישו אז נראה להם סוג של חלום-קיץ שהם חוו במציאות; חלום-קיץ שדרכו הם התקרבו במיוחד לאלוהי-רוחי; חלום-קיץ שדרכו הם היו משוכנעים שכל תופעת טבע הייתה באותו זמן ביטוי מוסרי של האלים, אך היו פעילות שם גם כל הישויות האלמנטריות השונות אשר התגלו לבני-האדם בדרכן שלהן.

כל הייפוי הדמיוני של חלום ליל אמצע-הקיץ, של חלום-הלילה של יוחנן-הקדוש, הוא הדבר אשר נשאר מאוחר יותר מן הצורות המופלאות שהועלו על-ידי הדמיון האנושי אשר ארג בזמן זה של אמצע-הקיץ ברמה נפשית-רוחית. אז, דבר זה, על כל פרטיו, נתפס כהתגלות אלוהית-רוחית מוסרית של הקוסמוס לאדם.

וכך, אנו יכולים לומר שהתפיסה המונחת ביסודו של דבר זה הייתה: באמצע-הקייץ, העולם האלוהי-רוחי מתגלה דרך אימפולסים מוסריים אשר הושתלו באדם כ-הארה (ראה תרשים). ומה שהורגש בדרך מיוחדת למדי באותו זמן, מה שפעל אז על האדם, הורגש כמשהו על-אנושי אשר פעל בסדר האנושי של הדברים.

מתוך השתתפותו הפנימית בחגיגות אשר נחגגו באותו זמן, האדם ידע שהוא נישא אל מעל לעצמו כפי שהיה אז בעל-אנושי ושהאלוהות תפסה את היד, שהאדם הושיט אליה בעונה זו. כל מה שהאדם האמין שהינו אלוהי-רוחי בתוכו, הוא ייחס להתגלויות של עונה זו של יוחנן-הקדוש.

כאשר הקייץ הסתיים והסתיו התקרב, כאשר העלים נבלו והזרעים הבשילו, כאשר החיים המפוארים של הקייץ דעכו והעצים התדלדלו, אז, היות שהתובנות של המיסטריות זרמו אל תוך כל הרשמים הללו, האדם חש: "העולם האלוהי-רוחי נסוג שוב מן האדם." הוא שם לב לדרך שבה הוא מוכווון חזרה אל עצמו; במובן מסוים, הוא גדל מתוך הרוחי אל תוך הטבע.

כך חש האדם את 'החיים אל תוך' הסתיו הללו כ'חיים מתוך' הרוחי, כחיים אל תוך הטבע. העלים של העצים עברו תהליך מינרליזציה; הזרעים התייבשו ועברו מינרליזציה. הכול נטה, בדרך מסוימת, אל מות השנה של הטבע.

בהיותו שזור כך עם מה שנעשה מינרלי על האדמה וסביב האדמה, האדם חש שהוא עצמו ארוג עם הטבע. כי, באותה תקופה, האדם עדיין עמד קרוב יותר, בהתנסותו הפנימית, למה שהתרחש בחוץ. והוא גם

חשב, הוא שקע במחשבות על הדרך שבה הוא חווה את ישותו ארוגה עם הטבע. חשיבתו כולה קיבלה את המאפיין הזה. אם ברצוננו לבטא בשפתנו כיום את מה שהאדם חש כאשר הסתיו הגיע, עלינו לומר את הדברים הבאים – ברם, אני מבקש מכם להבין שאני משתמש במילים של הזמנים הללו ובאותם ימים האדם לא היה יכול לדבר כך, כי אז הכול התבסס על רגש תפיסתי ולא התאפיין בחשיבה – אבל, אם ברצוננו לדבר במונחים מודרניים, עלינו לומר: עם מגמה ייחודית זו של חשיבה, עם תפיסת-הרגש שלו, האדם חווה את המעבר מקיץ לסתיו בדרך כזו שהוא מצא בו מעבר **מידיעת-רוח לידיעת-טבע** (ראה תרשים). לקראת הסתיו, האדם חש שהוא לא נמצא עוד בזמן של ידיעת-רוח, אלא שהסתיו דרש ממנו שילמד לדעת את הטבע. כך, בשוויון יום-לילה בסתיו, יש לנו במקום **אימפולס מוסרי, ידיעת-טבע**, התוודעות לטבע.

האדם החל לחשוב על הטבע. בזמן הזה הוא אף החל לקחת בחשבון את העובדה שהוא היה יצור, ישות, בתוך הקוסמוס. באותם זמנים, היה נחשב טיפשי להציג את ידיעת-הטבע בצורתה הנוכחית בפני האדם במהלך הקיץ. תכליתו של הקיץ היא להביא את האדם לקשר עם הרוחי בעולם. עם הגעת מה שאנו מכנים כיום, עונת חג-מיכאל, בני-האדם אמרו לעצמם: "על-ידי כל מה שהאדם קולט סביבו ביערות, בעצים, בצמחים, הוא מומרץ לשאוף לידיעת-טבע." זו הייתה העונה שבה בני-האדם היו אמורים לעסוק, מעל לכול, ברכישת ידיעה, בחשיבה. ואכן, זה גם היה הזמן שבו נסיבות החיים החיצוניות אפשרו זאת. כך, החיים האנושיים התקדמו מ-**הארה ל-הכרה**. זו הייתה העונה הנכונה לידיעה, להכרה הולכת וגוברת.

כאשר תלמידי המיסטריות קיבלו את ההדרכה שלהם מהמורים, ניתנו להם מימרות מסוימות שבהן אנו מוצאים התאמות למימרות של החכמים היווניים. ברם, 'שבע המימרות' של שבעת האנשים החכמים ביוון אינן אלה אשר נבעו מן המיסטריות הקדמוניות.

במיסטריות המוקדמות ביותר, הייתה אמירה הקשורה לאמצע-הקיץ: **קבל את האור** (ראה תרשים). במונח 'אור', הכוונה הייתה לחכמה רוחית. הוא ציין את מה שבו קרן ה'אני' של הישות האנושית.

עבור הסתיו (ראה תרשים), המימרה אשר הייתה טבועה במיסטריות כאזהרה המצביעה על מה שהנפשות צריכות לשאת הייתה: **הסתכל סביבך**.

עתה, התקרבה ההתפתחות הבאה של השנה ועמה מה שהאדם חש בתוכו כקשור מעצמו לשנה זו. עונת החורף הלכה והתקרבה. אנו מגיעים לאמצע-החורף (ראה תרשים), אשר כולל את זמן חג-המולד שלנו. כפי שהאדם באמצע-הקיץ חש את עצמו נישא אל מעל לעצמו אל הוויית-הקיום האלוהית-רוחית של הקוסמוס, כך הוא חש את עצמו באמצע-הקיץ מתפתח כלפי מטה, מתחת לעצמו. הוא חש כאילו שטבע הרצון שלו, שהיצרים והדחפים שלו הוחדרו והתמלאו על-ידי כוח הגרביטציה, על-ידי כוח ההרס ועל-ידי כוחות אחרים הקיימים בתוך האדמה. בזמנים העתיקים הללו, בני-אדם לא חשו את החורף כפי שאנו חשים אותו, שרק נעשה קר ועלינו לנעול מגפיים חמות, למשל, כדי שלא נתקרר. תחת זאת, אדם מאותם זמנים עתיקים חש את מה שהיה עולה מתוך האדמה כמשהו אשר התאחד עם ישותו שלו. בניגוד ליסוד

מלא-האור, הלוהט, הוא חש את מה שעלה בחורף כיסוד קר. גם כיום אנו חשים את הקור מפני שהוא קשור לגופניות; אך, האדם העתיק חש בתוך נפשו כתופעה המלווה את הקור: חשיכה וקדרות. הוא איכשהו חש כאילו הכול מסביבו, בכל מקום שאליו פנה, עלתה חשיכה מתוך האדמה ואפפה אותו בסוג של ענן – רק עד לאמצע גופו, אך כך הוא חש.

והוא אמר לעצמו – שוב עליי לתאר זאת במילים מודרניות יותר – האדם אמר לעצמו: "במהלך שיאו של הקיץ, ניצבתי אל מול ההארה; אז, השמימי, העל-ארצי, זרם מטה אל תוך העולם הארצי. אבל, עתה, הארצי זרם כלפי מעלה." – האדם כבר תפס וחווה משהו מהארצי במהלך השוויון יום-לילה בסתיו. אך, מה שהוא תפס וחש אז מטבע ארצי היה בהתאמה, במובן מסוים, עם טבעו שלו; הוא עדיין היה קשור אליו. אנו יכולים לומר: "בזמנו של השוויון יום-לילה בסתיו, האדם חש ברוחניות שלו, בתחום הרגש שלו, כל מה שהיה קשור לטבע. אך עתה, בחורף, הוא חש כאילו האדמה באה אליו בטענות, כאילו הוא נלכד בטבע הרצון שלו על-ידי כוחות האדמה. הוא חש שזוהי התכחשות לסדר העולם המוסרי. הוא חש שיחד עם הקדרות אשר אפפה אותו כמו ענן, כוחות המנוגדים לסדר העולם המוסרי לכדו אותו. הוא חש את החשיכה עולה מתוך האדמה כמו נחש אשר נכרך סביבו. אך, באותו זמן, הוא גם היה מודע למשהו שונה למדי."

כבר במהלך הסתיו, הוא חש משהו הבוחש בתוכו שאנו מכנים בימינו, אינטלקט. בעוד שבקיץ האינטלקט מתאדה ומבחוץ נכנס **יסוד מוסרי מלא-חכמה**, הרי שבסתיו האינטלקט מתחזק. האדם מתקרב לרוע, אבל האינטלקט שלו מתחזק. האדם חש התגלות דמוית-נחש ממשית באמצע-החורף, אך באותו זמן התגבשות, התחזקות, של הפיקחות, של היסוד החושב, של כל מה שעשה אותו שנון ופיקח ודחף אותו לעקוב אחר עיקרון התועלתיות בחיים. לכל זה הוא היה מודע בדרך הזאת. וכפי שבסתיו ידיעת הטבע הופיעה בהדרגה, כך באמצע-החורף הפיתוי של גיהנום התקרב לאדם, **הפיתוי על-ידי הרוע**. כך הוא היה מודע לזה. לכן, כאשר אנו רושמים כאן: "אימפולס מוסרי, ידיעת-טבע" (ראה תרשים), כאן (באמצע-החורף), מוכרחים אנו לרשום "פיתוי על-ידי הרוע".

זה היה הזמן שבו האדם היה מוכרח לפתח את מה שבכל מקרה היה בתוכו באופן טבעי: כל מה שהיה קשור לאינטלקט, לשנינות, לפיקחות, כל זה הוכווון לעבר השימושי. על זה, האדם היה צריך להתגבר באמצעות **מתינות**. זו הייתה העונה שבה האדם היה צריך לפתח – לא חוש פתוח לחכמה, שבהתאמה עם החכמה העתיקה של המיסטריות נדרש ממנו במהלך זמן ההארה, אלא משהו אחר. בדיוק באותה עונה שבה הרוע התגלה כפי שציינו, האדם היה יכול לחוות, בדרך מתאימה, התנגדות לרוע: היה עליו לפתח שליטה עצמית. מעל לכל דבר אחר בעונת השינוי שהוא התנסה בו במעבר מ-**הארה ל-הכרה**, מ-**ידיעת-רוח ל-ידיעת-טבע**, היה עליו להתקדם מידיעת-טבע להתבוננות ברוע (ראה תרשים, חץ בצד שמאל). זוהי הדרך שבה זה הובן.

ובמתן הזרכות לתלמידי המיסטריות אשר היו יכולות להיות מימרות, המורים אמרו להם – כפי שבאמצע-הקייץ הם אמרו: **קבל את האור** ובסתיו **הסתכל סביבך** – עתה, באמצע-הקייץ נאמר: **הישמר מהרוע**. והייתה ציפייה לכך שבאמצעות **מתינות**, על-ידי הישמרות זו מהרוע, בני-אדם יגיעו לסוג של הכרה-עצמית אשר תוביל אותם להבין כיצד הם סטו במהלך השנה מן האימפולסים המוסריים.

סטייה מן האימפולסים המוסריים על-ידי התבוננות ברוע, ההתגברות עליה על-ידי מתינות – זה היה אמור להגיע לתודעתו של האדם בדיוק בזמן שלאחר אמצע-החורף. לפיכך, בחכמה עתיקה זו, נלקחו סוגים שונים של דברים אשר הניעו את בני-האדם לכפר על מה שהם תפסו כסטיות מן האימפולסים המוסריים שהם קלטו דרך הארה. עם זאת, אנו מתקרבים לאביב, השוויון יום-לילה באביב (ראה תרשים).

וכפי שכאן (ראה תרשים: אמצע-קייץ, סתיו, אמצע-חורף) יש לנו הארה, הכרה, מתינות, כך עבור **השוויון יום-לילה באביב**, יש לנו את מה שנקלט כפעילות של חרטה. ובמקום הכרה, ובהתאמה, פיתוי על-ידי הרוע, נכנס עתה משהו שהיינו יכולים לכנות: חזרה – היפוך – אל טבעו העילאי יותר של האדם על-ידי חרטה. היכן שרשמנו כאן (ראה תרשים: אמצע-קייץ, סתיו, חורף): הארה, הכרה, מתינות, הרי שכאן מוכרחים אנו לרשום: **חזרה לטבע האנושי**.

אם תסתכלו שוב לאחור למה שהיה במעמקי החורף, הפיתוי על-ידי הרוע, יהיה עליכם לומר: באותו זמן, האדם חש כאילו הוא הורד אל תוך המעמקים התהומיים של האדמה; הוא חש את עצמו לכוד בחשכת האדמה. כמו שבמהלך שיאו של הקייץ, האדם היה במובן מסוים מחוץ לעצמו, הישות מטבע נפשי שלו הורמה אז מעליו, כך עתה, כדי לא להילכד על-ידי הרוע במהלך החורף, הישות הנפשית שלו נעשתה **חופשית באופן פנימי**.

על-ידי כך, במהלך מעמקי החורף התקיימה, יכול אני לומר, תמונה נגדית למה שהיה נוכח במהלך שיאו של הקייץ. באמצע-הקייץ, תופעות הטבע דיברו בדרך רוחית. בני-האדם חיפשו במיוחד ברעמים ובברקים אחר מה שהיה לשמים לומר. הם התבוננו בתופעות הטבע, אך מה שהם חיפשו בתופעות הללו היה שפה רוחית. אפילו בדברים קטנים, הם חיפשו בהופעת זמנו של יוחנן-הקדוש את המסר הרוחי של הישויות האלמנטריות, אבל הם חיפשו אחריו מחוצה להם. הם חלמו במובן מסוים **מחוץ** לישות האנושית. ברם, במעמקי החורף, בני-האדם השתקעו בתוך עצמם וחלמו בתוך ישותם, בה במידה שהם התנתקו מן ההסתבכות באדמה, כלומר בכל פעם שהם יכלו לשחרר את היסוד הנפשי שלהם, הם חלמו **בתוך** ישותם. מזה נשאר מה שקשור לחזיונות, עם הראייה הפנימית, של שלושה-עשר הלילות שלאחר מפנה-השמש בחורף. בכל מקום, נשארו זיכרונות מזמנים קדומים אלו. אתם יכולים לראות את שיר החלום הנורבגי של אוֹלְף אוֹסְטְוֹן כהתפתחות מאוחרת יותר של מה שהיה קיים במידה רבה למדי בזמנים הקדומים.

לאחר מכן, באה תקופת האביב. בזמננו, המצב איכשהו השתנה; באותם ימים, האביב היה קרוב יותר לחורף, ואת השנה כולה ראו כמחולקת לשלוש תקופות. הדברים היו דחוסים יותר. אף-על-פי-כן, מה שאני

חולק עמכם כאן נלמד בתורו. כך, כפי שבאמצע-הקייץ הם אמרו: **קבל את האור**, ובסתיו, בחג-מיכאל – **הסתכל סביבך**; כפי שבאמצע-החורף, בזמן שבו אנו חוגגים את חג-המולד, הם אמרו: **הישמר מהרוע**, כך עבור זמן החזרה הייתה להם אמירה אשר נחשבה אז כבעלת השפעה רק בזמן הזה: **הכר את עצמך** – בהציבם אותה בקוטביות מדויקת לידיעת-הטבע.

את האמירה "הישמר מהרוע" אפשר היה לבטא גם כך: "הישמר, היסוג מחשכת האדמה". אך, הם לא אמרו זאת. בעוד שבמהלך אמצע-הקייץ בני-האדם קיבלו את תופעות הטבע החיצוניות של האור כחכמה, כלומר באמצע-הקייץ הם דיברו בדרך מסוימת בהתאמה עם הטבע, הם לעולם לא היו מכניסים את המימרה של החורף במשפט: "הישמר מהחשיכה" – כי הם ביטאו דווקא את הפירוש המוסרי: "הישמר מהרוע".

הדים מהחגים הללו התקיימו בכל מקום, כל עוד שהם הובנו כהלכה. כמובן, הכול השתנה עם הופעת המאורע הגדול בגולגתא.

היה זה בעונה של הפיתוי האנושי העמוק ביותר, בחורף, שלידת ישוע התרחשה. לידתו של ישוע התרחשה בזמן שבו האדם אחז בכוחות האדמה, כאשר הוא השתקע, כביכול, בתוך תהומות האדמה. בין סיפורי-האגדות הקשורים ללידת ישוע, תמצאו אפילו סיפור-אגדה אחד האומר שישוע בא לעולם מתוך מערה, ברמזו על משהו אשר נקלט כחכמה במיסטריות העתיקות ביותר, כלומר ששם האדם יכול למצוא את מה שהוא מחפש אחריו אף על פי שאחז בו בחוזקה היסוד החשוך של האדמה, שבאותו זמן אחז בסיבה לנפילתו קרבן לרוע.

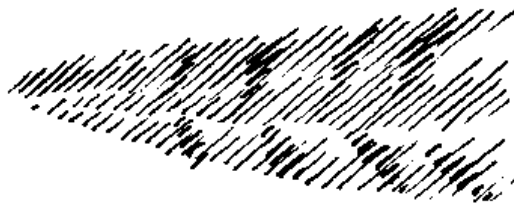
זה בהתאמה עם כל הדברים הללו שזמן החרטה מיוחס לעונה שבה האביב מתקרב.

ההבנה של חג אמצע-הקייץ נעלמה באופן טבעי במידה רבה יותר מאשר עבור הצד השני של מהלך השנה. כי, ככל שהמטריאליזם השתלט על המין האנושי, כך בני-האדם נמשכו פחות למהוהו כמו הארה. ומה שהינו בעל חשיבות מיוחדת למדי עבור האנושות בימינו, הוא בדיוק הזמן אשר מוביל מההארה, שלה האדם עדיין נשאר לא-מודע, לקראת עונת הסתיו. כאן טמונה הנקודה שבה האדם, שאכן צריך להיכנס אל תוך ידיעת-הטבע, עליו לתפוס בידיעת-הטבע תמונה, השתקפות, של ידיעה של רוחות אלוהיות. לשם כך, אין חג טוב יותר לזיכרון מאשר חג-מיכאל.

אם הוא נחגג בדרך הנכונה, מוכרח לנבוע שהמין האנושי בכל מקום יאחז בשאלה: כיצד יש למצוא את ידיעת-הרוח בידיעת-הטבע המהוללת של ימינו? כיצד יכול האדם לבצע טרנספורמציה בידיעת-הטבע כך שמתוך מה שהאדם מחזיק כפירות של ידיעת-טבע זו, תופיע ידיעת-הרוח? במילים אחרות, כיצד יתכן שמה שיש להתגבר עליו, אילו היה מתנהל מעצמו, היה לוכד את האדם בתת-אנושי?

מוכרחה להיות תפנית. חג-מיכאל מוכרח לקבל משמעות מיוחדת. משמעות זו עולה כאשר קולטים את הדברים הבאים: מדעי הטבע הובילו את האדם להבין צד אחד של אבולוציית העולם, למשל שמתוך

אורגניזמים נחותים יותר של בעלי-חיים, התפתחו במהלך הזמן אורגניזמים מושלמים יותר, עד לאדם; או, אם ניקח דוגמה נוספת, שבמהלך התפתחות העובר בגופה של האם, הישות האנושית עוברת דרך צורות בעלי-החיים בזו אחר זו. ברם, זהו צד אחד בלבד. הצד השני הוא מה שמופיע בפני נפשנו באמרנו לעצמנו: "האדם היה צריך להתפתח מתוך ההתחלה האלוהית-אנושית המקורית שלו." אם זה (ראה תרשים) מציין את המצב האנושי המקורי (הצללה בהירה יותר), אז האדם היה צריך להתפתח מתוכו למצב ההתפתחות הנוכחי שלו. תחילה, היה עליו להוציא בהדרגה מעצמו את בעלי החיים הנחותים יותר ולאחר מכן, שלב אחר שלב, את מה שקיים כתצורות מפותחות יותר של בעלי-חיים. הוא התגבר על כל זה, הוציא אותו מתוכו והשליכו (הצללה כהה יותר). בדרך זו, הוא הגיע למה שנועד לו מראש.

זהו אותו דבר בהתפתחותו העוברית. האדם דוחה, כל דבר בתורו, את כל מה שהוא אינו אמור להיות. ברם, איננו מפיקים את החשיבות הממשית של ידיעת-הטבע של ימינו מעובדה זו. אם כך, מהי חשיבותה של ידיעת-הטבע המודרנית? היא טמונה במשפט: במה שידיעת-הטבע מראה לכם, אתם רואים את מה שעליכם להוציא מידיעת האדם.

על מה זה רומז? על כך שהאדם מוכרח ללמוד את מדעי הטבע. מדוע? – כאשר הוא מסתכל דרך מיקרוסקופ, הוא יודע מה אינו רוח. כאשר הוא מבצע סוג מסוים של ניסוי במעבדה לפיסיקה או לכימיה, מתגלה בפניו מה שאינו רוח. כל מה שאינו רוח מתגלה בפניו בצורתו הטהורה.

בזמנים עתיקים, כאשר בני-האדם הסתכלו במה שהינו טבע כיום, הם עדיין ראו את הרוח קורנת דרכו. כיום, עלינו לחקור את הטבע כדי להיות מסוגלים לומר: "כל זה אינו רוח". הכול מהווה חכמת-חורף. מה שמשתייך לחכמת-קייץ מוכרח לקבל צורה שונה. כדי שהאדם יומרץ לקראת הרוח, יוכל לקבל אימפולס לעבר הרוח, הוא מוכרח ללמוד להכיר את הלא-רוחי, האנטי-רוחי. והאדם מוכרח להיות מודע לדברים שאיש אינו מקבל כיום. למשל, כיום כולם אומרים: "אם יש לי איזשהו סוג של יצור חי זעיר, זעיר מדי כדי שאפשר לראותו בעין בלתי-מזוינת ואני מניח אותו מתחת לעדשת מיקרוסקופ, הרי שהוא יוגדל עבורי כך שאוכל לראותו." ברם, על האדם לחשוב: "גודל זה הוא אשלייתי. הגדלתי את גודלו של היצור והוא אינו עוד ברשותי. יש לי דמיון שווא. מה שאני רואה אינו ממשות. הצבתי שקר במקום אמת!" – זוהי כמובן איוולת מנקודת-המבט של ימינו, אך זו בדיוק האמת.

אם רק נבין שמדעי הטבע נחוצים כדי לקבל, מתוך תמונה נגדית זו של האמת, את האימפולס אל האמת, אז יתפתח הכוח שבאופן סמלי אפשר לציינו כהכרעת הדרקון על-ידי מיכאל.

אבל, דבר אחר קשור לזה שכבר מופיע בדברי-הימים במה שביכולתי לכנות, דרך רוחית. ברם, הוא ניצב שם בצורה כזו שכאשר לאדם לא היה עוד שום רגש אמיתי כלפי מה שחי בעונות המשתנות של השנה, הוא קשר את הדבר כולו לישות האנושית. מה שהוביל ל-**הארה**, הוחלף במושג **חכמה**; לאחר מכן, מה שהוביל ל-**הכרה**, הוחלף במושג **אומץ**; המושג **מתינות** נשאר כפי שהוא (ראה תרשים); ומה שתאם ל-**חרטה**, הוחלף במושג **צדק**.

כאן יש לכם את ארבעת המושגים האפלטוניים של מידות טובות: חכמה, אומץ, מתינות, צדק. מה שהאדם קיבל קודם לכן מחיי השנה במהלך שלה, הוכנס עתה אל תוך האדם עצמו. ברם, תילקח בחשבון בדיוק בהקשר עם חג-מיכאל, שיצטרך להיות חג לכבוד האומץ האנושי, ההתגלות האנושית של האומץ של מיכאל. כי, מהו הדבר אשר מרתיע כיום את האדם מידיעת-הרוח? חוסר אומץ של הנפש, שלא לומר פחדנות של הנפש. האדם רוצה לקבל הכול באופן סביל, רוצה להתייבב אל מול העולם כאילו היה סרט, ורוצה לתת למיקרוסקופ ולטלסקופ שלו לומר לו הכול. הוא אינו רוצה לחשל את הכלי של רוחו שלו, של נפשו שלו, על-ידי פעילות. הוא אינו מעוניין להיות חסיד של מיכאל. הדבר דורש אומץ פנימי. לאומץ פנימי זה מוכרח להיות חג בזמן חג-מיכאל. אז, **מתג האומץ**, מהחג של הנפש האנושית האמיצה באופן פנימי, יקרה מה שיעניק לחגים האחרים של השנה גם את התוכן הנכון.

למעשה, אנו מוכרחים להמשיך בנתיב; אנו מוכרחים להכניס אל תוך הטבע האנושי מה שהיה קודם לכן בחוץ. האדם אינו נמצא עוד בעמדה שבה הוא יכול לפתח את ידיעת הטבע רק בסתיו. המצב כבר כזה שבאדם דברים שזורים זה בזה, כי רק בדרך הזאת שהוא יכול לפתח את החירות שלו. עם זאת, נכון שחגיגת החגים, יכול אני לומר במובן שעבר טרנספורמציה, נעשתה שוב נחוצה.

אם החגים היו קודם לכן **חגים של נתינה** מהאלוהי לארצי, אם האדם בחגים שבעבר קיבל את התשורות של הכוחות השמימיים באופן ישיר, כך היום, כאשר האדם מחזיק את יכולותיו בתוכו, המטמורפוזה של מחשבת-החגים כרוכה בחגים שהינם עתה **חגים של זיכרון או אזהרה**. בהם, האדם חורט בנפשו את מה שעליו להשלים בתוכו.

וכך, שוב, הדבר הטוב ביותר יהיה שיהיה לנו חג של אזהרה וזיכרון אשר יפעל בעוצמה רבה, חג זה שעמו מתחיל הסתיו, חג-מיכאל, כי באותו זמן הטבע כולו דובר בשפה קוסמית רבת-משמעות. העצים מתדלדלים; העלים נובלים. היצורים, שלאורך הקיץ כולו מרפרפים באוויר, כמו הפרפרים, או ממלאים את האוויר בזמזום שלהם, כמו החיפושיות, מתחילים להיסוג; רבים מבעלי-החיים מתחילים את שנת החורף שלהם. הכול משתתק. הטבע, אשר פעל באדם במהלך האביב והקיץ, נסוג אל עצמו. האדם מוחזר לעצמו. מה שמוכרח להתעורר כאשר הטבע מוותר עליו הוא **אומץ-הנפש**. שוב, מוצג לנו כיצד מה שאנו יכולים להגות כחג-מיכאל מוכרח להיות חג של אומץ-הנפש, של עוצמה נפשית, של פעילות נפשית.

זה מה שייתן בהדרגה למחשבת החג את המאפיין של זיכרון ואזהרה, תכונות שכבר הוזכרו באמירה עצומה שבה צוין עבור הזמן העתידי כולו שמה שקודם לכן היו חגים של תשורות, ייעשו או צריכים להיעשות חגים של זיכרון. מילים עצומות אלו, אשר מוכרחות להיות הבסיס לכל מחשבות החגים, גם עבור אלה אשר יופיעו שוב – אמירה עצומה זו היא: "עשה זאת בהיזכרות בי." זוהי מחשבת החג אשר מופנית אל היבט הזיכרון.

כפי שהמחשבה האחרת הטמונה באימפולס-הכריסטוס מוכרחה לפעול באופן חי, מוכרחה לעצב את עצמה מחדש ולא לתת לה פשוט להישאר תוצר מת שבו אנו מסתכלים במבט לאחור, כך מחשבה זו מוכרחה להמשיך לפעול, בהציתה רגש ומחשבה תפיסתיים, ואנו מוכרחים להבין שהחגים מוכרחים להמשיך ולהתקיים חרף העובדה שהאדם משתנה, אך בשל כך גם החגים מוכרחים לעבור מטמורפוזות.

*

רשימת ספרים בהוצאת בדולח

רשימת הספרים בהוצאת בדולח מופיעה באתר:

<https://bdolah-books.wixsite.com/bdolah-books>